

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra ruského jazyka a literatury

Analýza učebnic používaných při výuce ruského jazyka
Bakalářská práce

Autor: Aneta Petrlíková
Studijní program: B1407 Chemie
Studijní obor: Chemie se zaměřením na vzdělávání
Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Jindřich Kesner, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Aneta Petrlíková
Studium:	S17CH088BP
Studijní program:	B1407 Chemie
Studijní obor:	Chemie se zaměřením na vzdělávání, Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Analýza učebnic používaných při výuce ruského jazyka
Název bakalářské práce AJ:	The Analysis of Textbooks used in Russian Language Lessons

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářské práce se bude zabývat rozбором nových učebních souborů určených pro výuku ruského jazyka na základních či středních školách. V teoretické části bude popsána teorie tvorby učebnic. V empirické části budou analyzovány nově vydané učební soubory Tvoj šans, Raduga plus a Snova klass. Následně bude porovnána teorie tvorby učebnic s praktickým rozбором a provedeno objektivní shrnutí.

PRŮCHA, Jan. Učebnice: teorie a analýza edukačního média. 1. Brno: Paido, 1998. ISBN 8085931494. JELÍNEK, Stanislav a kol. Raduga plus 1. 1. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-420-6. VALOVA, Liudmila. Tvoj šans A1. 1. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-423-7. NATALIE, Orlova. Snova klass. Nové a přepracované vydání. Praha: Klett, 2018. ISBN 978-80-7397-255-4.

Garantující pracoviště: Katedra ruského jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Půža, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jindřich Kesner, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 11.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne.....

Podpis.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Miroslavu Půžovi, Ph.D., za příjemnou spolupráci, cenné rady a připomínky, které mi během psaní práce poskytl.

Anotace

PETRLÍKOVÁ, Aneta. *Analýza učebnic používaných při výuce ruského jazyka*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 51 s. Bakalářská práce.

Předložená bakalářská práce se zabývá analýzou prvních dílů novodobých učebních souborů určených pro výuku ruského jazyka. Cílem práce je podrobné provedení rozboru *Твой шанс 1*, *Снова Класс! 1* a *Радуга plus 1* z hlediska různých kritérií. Teoretická část je věnována teorii učebnic a dílčím parametrům učebních souborů. Dále pojednává o výuce cizích jazyků, kde je i mimo jiné zařazen historický vývoj učebních kompletů sloužících pro výuku ruského jazyka. V praktické části je značné množství teorie aplikováno na konkrétní publikace a jsou vypočteny základní hodnoty parametrů. Součástí praktické části je také vyhodnocení jednotlivých výsledků analyzovaných souborů a jejich vzájemné porovnání.

Klíčová slova

Analýza, parametry učebnic, ruský jazyk, struktura učebnic, učební soubory

Annotation

PETRLÍKOVÁ, Aneta. *The Analysis of Textbooks used in Russian Language Lessons*. Hradec Králové: Faculty of Education University of Hradec Králové, 2020. 51 pp. Bachelor Degree Thesis.

The submitted bachelor's thesis deals with the analysis of modern educational sets used for teaching and learning Russian language. The aim is to conduct a detailed analysis of the educational sets of *Твой шанс 1*, *Снова Класс! 1* and *Радуга plus 1* using the evaluation criteria. The theoretical one is focused on the theory of textbooks and the evaluating criteria. Moreover it deals with the educational process of foreign language teaching including the development of educational sets used in the lessons of Russian language from the historical point of view. In the practical part, the theory is applied on those sets and the basic values of the evaluation criteria are calculated. There are also the results of the analysis used for comparison of each educational set.

Keywords

Analysis, textbook evaluation criteria, Russian language, educational set, textbook structure

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

Obsah

Úvod	9
1 Teoretická část	10
1.1 TEORIE UČEBNICE	10
1.1.1 Vymezení pojmu učebnice	10
1.1.2 Funkce učebnice	13
1.1.3 Strukturní prvky učebnice	15
1.2 VÝUKA CIZÍCH JAZYKŮ	18
1.2.1 Společný evropský referenční rámec pro jazyky	18
1.2.2 Postavení ruského jazyka v České republice	19
1.2.3 Historický vývoj ruských učebních souborů	20
1.3 SLEDOVANÉ PARAMETRY UČEBNÍCH SOUBORŮ	25
1.3.1 Rozsah učiva	25
1.3.2 Obtížnost učiva	27
1.3.3 Didaktická vybavenost učebních souborů	29
1.3.4 Postoje a hodnotové orientace	32
2 Praktická část	34
2.1 Твой шанс 1	34
2.2 Снова класс! 1	42
2.3 Радуга plus 1	48
2.4 Souhrnné zpracování výsledků	53
Závěr	56
Seznam použité literatury	58
Přílohy	I
PŘÍLOHA A: UKÁZKA Z RASTRU	I
PŘÍLOHA B: INSTRUKCE PRO MĚŘENÍ DIDAKTICKÉ VYBAVENOSTI UČEBNIC	III

Úvod

Bakalářská práce se zabývá sledováním a hodnocením nově vydaných učebních souborů používaných při výuce ruského jazyka na základních a středních školách. Předmětem zkoumání byly vybrány Твой шанс 1, Радуга plus 1 a Снова класс 1, jež budou charakterizovány z hlediska obsahu, rozsahu, obtížnosti, didaktické vybavenosti a podle postojů či hodnotových orientací vyskytujících se v učebních textech. Cílem práce je provedení odpovídající analýzy učebních souborů, odhalení jejich nedostatků, vyhodnocení a následné porovnání výsledků jednotlivých rozborů.

První část je věnována teoretickým poznatkům, jež jsou zaměřené v komplexním pojetí na vlastnosti učebnice, které budou jednotlivě rozebrány. V praktické části je značný podíl teorie aplikován na konkrétní učební soubory.

Pro každého pedagoga je velice důležitým krokem výběr vhodných výukových materiálů, které jsou informačním zdrojem jak pro plánování, tak realizaci jeho vyučovacích hodin. Přestože v dnešní době existuje už velké množství elektronických učebnic či výukových aplikací, tak tištěné učebnice stále patří mezi nejpoužívanější a nejefektivnější didaktické pomůcky využívané při výchovně vzdělávacím procesu. Troufám si říci, že i přes technologické pokroky učebnice navždy zůstanou nezbytnou pomůckou v průběhu výchovně vzdělávacího procesu.

V dnešní době existuje relativně velká škála učebních kompletů a je velice těžké si vybrat vhodně a v souladu s vizemi či kritérii učitele. I já jako budoucí pedagog se budu nacházet v této situaci a chtěla bych do své výuky začlenit právě takové materiály, při jejichž používání bude docházet u žáků k efektivnímu procesu učení. Z tohoto důvodu je důležité provést podrobnou analýzu výukové literatury, jež slouží jako prostředek k odhalení skutečného obsahu. Rozbor nespočívá pouze v hledání nedostatků, výtek a chyb, ale důležitým krokem je také rozpoznání předností a pozitiv těchto souborů.

Pokaždé není nutné kvůli vyskytujícím se nedostatkům učební soubory odsoudit a nepoužívat je, ale mnohem důležitější je tyto chyby odhalit a nahradit je jinými výukovými materiály.

1 Teoretická část

1.1 TEORIE UČEBNICE

Za zakladatele teorie učebnice je považován významný český pedagog Jan Ámos Komenský, jenž je autorem první ilustrované učebnice *Orbis pictus*. Toto dílo se stalo vzorem a inspirací po dlouhou dobu pro další autory a také se podle něho ustálily různé teoretické principy při tvorbě učebnic. Jan Ámos Komenský zdůrazňoval přehledné zpracování učebnic a jejich samostatnost na různé předměty. Do popředí se také dostávala různá další kritéria jako je důkladně promyšlený obsah, nepřiliš velký rozsah učebnice a řádně propracovaný učební cyklus (1, s. 19).

1.1.1 Vymezení pojmu učebnice

Vymezení samotného pojmu školní učebnice není lehký úkol, jelikož existuje velká škála definic, která se snaží o co nejpřesnější vystižení pojmu. Definice ovšem nejsou přesné, jelikož většinou charakterizují učebnice pouze z pohledu obsahu poznatků, které jsou zdrojem učiva pro žáky a v jejím obsahu tedy chybí více pohledů, ze kterých lze tento pojem charakterizovat (2, s. 45).

Následně je uvedena definice profesora Arnošta Wahli, ze které lze poznat, že je těžké až dokonce nemožné zahrnout celkovou a výstižnou charakteristiku učebnice do jedné věty.

DEF: „učebnice ... vychází z obsahové normy učebních osnov a vymezuje a konkretizuje obsah a rozsah učiva daného vyučovacího předmětu v daném postupném ročníku“ (3, s. 13).

Podle Jana Průchy jsou tyto definice správné, ale také jejich záporným rysem je neúplnost. Proto je u školních učebnic nezbytná jejich charakteristika z více hledisek, která jsou zvolena z důvodu zařazení učebnice do nejméně tří systémů, kde učebnice vystupuje jako didaktická pomůcka při výchovně vzdělávacím procesu (2, s 45; 3, s. 13).

Charakteristika učebnic z pohledu umístění učebnice v níže uvedených systémech.

a) Učebnice jako prvek kurikulárního projektu (vzdělávacího programu)

V roce 2004 byly zavedeny nové principy, díky jimž byl zaveden do vzdělávací soustavy nový systém kurikulárních dokumentů, ve kterých je zahrnuto vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou složeny ze státní a školní úrovně. Státní úroveň je představena Národním programem vzdělávání (tzv. Bílá kniha) a také Rámcově vzdělávacím programem (RVP). Do školní úrovně přináší Školní vzdělávací program, který si každá škola tvoří sama, ale musí vycházet z RVP. Zatímco v Bílé knize jsou formulovány požadavky na

vzdělávání jako celku, tak v RVP jsou uvedeny rámce vzdělávání v jednotlivých etapách tj. pro předškolní, základní a střední vzdělávání (4).

Učebnice musí odpovídat obsahům vzdělávání, jež byly stanoveny kurikulárními dokumenty, které již berou v úvahu existenci daných učebnic. Dokonce kurikulární dokumenty lpí na dovednosti práce s učebnicí, kterou by dítě mělo rozvíjet a být za ni hodnoceno. Autoři knih si přebírají podstatné učivo z učebních osnov, ale posloupnost učiva si mohou volit sami, jelikož není závazná. Také na autorovi zůstává výběr rozšiřujícího učiva, které může či nemusí zavést do učebnic. V rámci hodnocení učebnic je nezbytné provedení podrobné analýzy věcného obsahu a realizovat kontrolu, zda je obsah v souladu s učebními osnovami. Druhá důležitá potřeba spočívá v kvalitně didakticky ztvárněném obsahu, podle něhož se bezesporu odvíjí celková kvalita učebnic (3, s. 14, 81).

Významnou roli zde také zaujímá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, jelikož bez jeho souhlasu nemůže být kniha začleněna do výchovně vzdělávacího procesu. MŠMT uděluje i odebírání schvalovací doložky učebnic a učebních textů (atlasy, tabulky, pravidla českého pravopisu, pracovní sešity), které jsou nezbytné pro zařazení těchto souborů do seznamu učebnic. MŠMT má právo udělovat schvalovací doložku pouze učebnicím a učebním textům, jež jsou určené pro přípravné třídy základních či speciálních škol a také pro základní a střední vzdělávání. Aby byla učebnice schválena, musí splnit řadu podmínek, mezi něž patří například soulad učebnice s RVP, obsah tematických okruhů průřezových témat či zaměření na rozvoj klíčových kompetencí žáka. Schvalovací doložky jsou udělovány na šest let příslušnými řediteli odborů ministerstva a po uplynutí doby je nakladatel nucen požádat o jejich prodloužení (5).

b) Učebnice jako součást souboru didaktických prostředků.

Didaktické prostředky jsou formulovány jako soubor všech materiálních předmětů, které jsou využívány v průběhu edukace. Učebnicím již dlouho konkuruje jejich elektronická podoba a v porovnání s ní může být klasická tištěná učebnice považována jako zastaralý didaktický prostředek. Tištěné učebnice mají řadu výhod oproti elektronickým, mezi něž patří snadná dostupnost, přenosnost a cenová přístupnost. Také je dokázáno, že část populace preferuje právě tištěnou učebnici na rozdíl od počítačové verze (3, s. 14 – 16).

c) Učebnice jako druh školních didaktických textů.

Učebnice není jediným výukovým materiálem, který se ve vzdělávání používá. Existuje obrovská škála různých didaktických textů, které plní ve výuce různé funkce a jsou v souladu

s učebnicí, to znamená, že ji doplňují či na ni navazují. Tyto didaktické texty zahrnují slovníky, zpěvníky, cvičebnice, atlasy, mapy, pracovní sešity, sbírky úloh, didaktické testy, tabulky, encyklopedie a řadu dalších materiálů (3, s. 16 – 17; 6, s. 27).

V této souvislosti bych ráda zmínila učebnicové nakladatelství Fraus, které se snaží o rozšíření interaktivní výuky a používání nových interaktivních metod v rámci českých škol. Nakladatelství Fraus je autorem tištěných i interaktivních učebnic a dalších vzdělávacích materiálů, které jsou určené pro základní, střední a jazykové školy či pro víceletá gymnázia. Nakladatelství nesouhlasí s učebnicemi, které jsou vytvořené na bázi encyklopedie a žáci se je učí nazpaměť, a proto je jeho snaha soustředěna na vytvoření tištěných a dnes stále více používaných digitálních učebnic, které předávají učivo zajímavým způsobem a obsahují klíčové informace. Tyto materiály jsou vytvořené podle potřeb žáků, učitelů a škol. Nakladatelství Fraus zmiňuje především proto, že publikovalo první ucelený učební soubor pro výuku ruského jazyka po roce 1989 (7).

Významným počinem nakladatelství bylo vytvoření vzdělávacího portálu Fred, který pedagogové od roku 2016 mohou používat v online podobě. Učitelé díky portálu mají přístup k enormnímu množství vzdělávacích materiálů, do kterých patří obrázky, videa, animace, ilustrace a další dokumenty, které napomáhají snadnějšímu pochopení a zapamatování učiva. Mezi velké výhody portálu patří neomezená přístupnost prostřednictvím tabletu, počítače, interaktivní tabule či telefonu (7; 8).

Dalším úspěšným dílem nakladatelství je projekt Škola s nadhledem, který byl poprvé spuštěn v roce 2017. Škola s nadhledem je soustředěna na online opakování a procvičování učiva v rámci základního a středoškolského vzdělávání. V sekci ruského jazyka jsou zde volně přístupné audionahrávky k učebnicím Твоё шанс a cvičení různých typů (pexeso, doplňování do textu, křížovky), které jsou soustředěny na základní témata, mezi něž patří oblečení, nákupy, barvy, skloňování zájmen. Samozřejmě je zde možnost zvolení jazykové úrovně (7; 9).

Tvorbou digitálních školních materiálů se zabývá též portál Veškole.cz, který je rovněž organizátorem různých školení pro pedagogické pracovníky. Na tomto portálu jsou k dispozici články, videa, výukové prezentace či online cvičebnice a řada dalších materiálů. Velkou roli v tvorbě elektronických materiálů samozřejmě hraje metodický portál RVP, jehož dalším cílem je vytvořit prostředí, v němž budou od sebe učitelé navzájem získávat inspiraci a zkušenosti (10; 11).

1.1.2 Funkce učebnice

Výzkumy zacílené na zjištění funkcí učebnic, jsou prováděny podle povahy subjektu, který ji používá. Těmito subjekty jsou nejčastěji učitelé a žáci, kteří ji využívají ve škole i mimo ni. Z tohoto hlediska lze rozdělit funkce učebnic do dvou základních skupin:

A) Učebnice jako didaktický prostředek pro učitele

Učebnice učitelům slouží jako hlavní zdroj při plánování a realizaci výuky, z něhož vychází mnohem častěji než z oficiálních kurikulárních dokumentů. Je dokázáno, že až 90 % celkového výchovně vzdělávacího procesu je prováděno při účasti učebnice. Lze samozřejmě pozorovat rozdíly v jejím používání mezi učiteli, které jsou důsledkem jevů jako je délka praxe, vyučovací předmět či stupeň vzdělání, na kterém učitel vyučuje. Podle provedeného výzkumu byly zjištěny tři způsoby práce učitelů s učebnicí:

- **Přímá výuka z učebnice:** Ve výuce dominuje práce s učebnicí a učitel neustále pracuje s texty, které jsou v ní obsažené. Vysvětluje nejasné informace během čtení textu, pokládá zjišťovací otázky k textu a pomáhá žákům vytvořit souhrn nejdůležitějších poznatků a hlavních myšlenek.
- **Zaměření na dovednosti práce s textem:** Práce s učebnicí není úplně řízena učitelem, ale vše se odvíjí od schopností a dovedností studenta. Učitel pouze určuje směr, kterým by se měli studenti řídit. Většinou předchází práci s textem položení zadání základních otázek, na které žáci musí najít odpověď v textu. Učitel také pomáhá žákům orientovat se v textu, aby odlišili podstatné a rozšiřující informace.
- **Používání více zdrojů informací:** Primárním zdrojem informací ve výuce není učebnice, ale poznatky jsou získávány především z výkladu, diskuze či z audiovizuálních médií. Učebnice je především určena k plnění domácích úkolů (12, s. 26 – 27).

B) Učebnice jako jeden z prostředků učení pro žáky

Využívání učebnic žáky se odvíjí od požadavků učitele, jelikož určuje způsob práce žáka s texty ve škole i mimo ni. Jsou zpracovány různé klasifikace funkcí učebnic pro žáky, jímž se věnoval například W. Eisenhuth, G. Schultze, J. Průcha a řada dalších odborníků. Nejpodrobnější klasifikaci vytvořil D. D. Zujev v knize Školnyj učebnik, ve kterém rozlišil celkem osm funkcí (12, s 27; 3, s. 19).

1. Informační funkce: Učebnice slouží jako základní informační zdroj pro žáky a vymezuje povinný rozsah informací, který si musí v průběhu studia žáci osvojit (1, s. 67).

2. *Transformační funkce*: Učebnice transformuje či přepracovává odborné poznatky do forem, které jsou lépe pochopitelné pro žáky. Je nezbytné, aby učebnice byla transformovaná na základě didaktických principů a pravidel tak, aby byla přístupná žákům (1, s. 67).

3. *Systematizační funkce*: Díky učebnicím je učivo děleno do jednotlivých ročníků a také je určena posloupnost učiva (3, s. 20).

4. *Zpevňovací a kontrolní funkce*: Učebnice slouží žákovi jako prostředek, který ulehčuje učení, ať už osvojování či upevňování učiva, například prostřednictvím audiovizuálních a technických prostředků (1, s. 79).

5. *Sebevzdělávací funkce*: Učebnice se snaží probudit v žácích touhu k samostatnému získávání poznatků (1, s. 68).

6. *Integrační funkce*: Zahrnuje propojování a ucelování poznatků získaných z různých druhů činností a informačních pramenů a klade důraz na mezipředmětové vztahy. Současné učebnice mají za úkol nejen poskytnout ucelenou představu o vyučovacím předmětu, ale také formovat u žáka schopnost zpracování všech informací, které se k němu dostávají prostřednictvím masmédií (1, s. 83 – 84).

7. *Koordinační funkce*: Učebnice koordinuje využívání všech učebních a technických prostředků (1, s. 86).

8. *Rozvojově výchovná funkce*: Učebnice se podílí na formování charakteru, temperamentu a postojů (1, s. 68).

Funkce mohou být v učebnicích zastoupeny v různém rozsahu a intenzitě, odvíjí se to např. od stupně školy či vyučovacího předmětu. Funkční koncepce je důležitá, jelikož v sobě skrývá nejen teoretický význam, ale má i velký vliv na konstruování a hodnocení učebnic. Pro splnění těchto funkcí je nezbytná vybavenost strukturními komponenty, jež funkce zprostředkovávají (3, s. 20).

1.1.3 Strukturní prvky učebnice

Makrostrukturální analýza učebnic je proces, díky kterému dochází ke zkoumání celkové struktury učebnic a jejich jednotlivých strukturálních složek. Analýza těchto struktur je velice důležitá z důvodu možnosti jejího provedení celou řadou různých způsobů, jež obohacují samotnou teorii učebnic, pokládají základ pro empirické zkoumání učebnic a rozvádí hodnocení učebnic. Strukturní složka je označována jako soubor určitých prvků, který se nachází v úzkém vztahu s ostatními komponenty a společně tvoří celkovou strukturu učebnice (13, s. 11; 3, s. 21).

Obecné schéma struktury učebnice podle Jana Průchy:

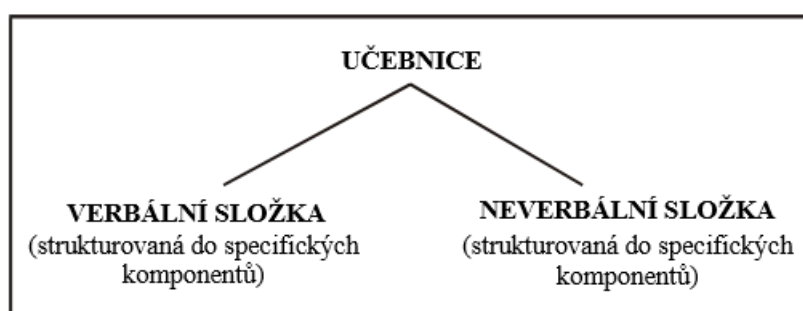

Schéma 1: Obecný model struktury učebnice – Jan Průcha (3, s. 21).

D.D. Zujev svůj zájem také soustředil na strukturní komponenty učebnic. Jeho zpracování podobného, ale více propracovaného schématu struktury učebnice, je uvedeno v publikaci *Ako tvořit učebnice*.

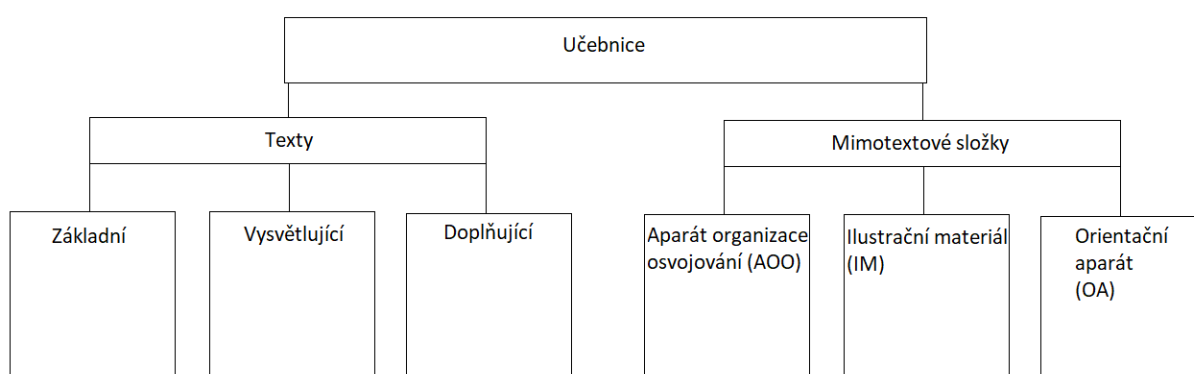

Schéma 2: Obecný model struktury učebnice – D. D. Zujev, upraveno z: (1, s. 116).

Schéma je tvořeno dvěma hlavními strukturními komponenty, tedy texty a mimotextovými složkami. Každý tento komponent je rozdělen na další subkomponenty, jež jsou tvořené jednotlivými prvky. V optimálním obecném modelu učebnice zabírá textový

komponent 57 % celkového obsahu učebnice a obsah mimotextových komponentů se pohybuje okolo 43 % (2, s. 48).

A) Texty

Nejdůležitější složkou učebnice je text, který slouží k předání hlavních informací vycházejících z obsahu učební látky. Text lze rozdělit do tří základních skupin:

- **Základní:** Do této skupiny jsou zařazeny texty, které obsahují základní a zároveň nejdůležitější učivo, jehož znalost je nezbytná. Tyto texty musí být v souladu s učebními osnovami.
- **Doplňující:** Tyto texty mají funkci upevňování a prohlubování informací získaných z textů základních. Do této skupiny lze zařadit například čítankové materiály, biografické informace či tabulky.
- **Vysvětlující:** Nejdůležitější funkce těchto textů spočívá v upevňování a nejúplnějším osvojení obsahu učiva. Právě poznámky, vysvětlivky, slovníky, abecedy, atlasy, komentáře, schémata tabulky a řada dalších patří do této skupiny (13, s. 11 – 13).

Autoři učebnic většinou textové složky odlišují pomocí velikosti písma. Doplnující text je většinou uveden menším písmem, načež nejdůležitější informace jsou zvýrazněny například rámečkem či zabarvením plochy textu (6, s. 16 – 17).

B) Mimotextové složky

Hlavním úkolem mimotextové složky je aktivizace žáků a také pomoc při uplatňování didaktické funkce učebnice v procesu edukace (13, s. 11 – 13).

- **Aparát organizace osvojování:** Cílem těchto materiálů je pomoc žákovi s rozvíjením svých znalostí, schopností a dovedností. Důležitou roli zde také hraje snaha o návyk samostatné práce s učivem. Do těchto materiálů jsou zařazena cvičení, otázky, učební úlohy, návody a řada dalších materiálů napomáhající k osvojování učiva (13, s. 14).
- **Ilustrační materiál:** Obrazový materiál zastává v dnešní době především roli motivace, jelikož díky ilustracím se učebnice stává pro žáky lákavější. Také je někdy mnohem pochopitelnější vyjádřit text grafickým zpracováním či ilustracemi, jelikož žák vidí učivo názorně, a to mu usnadňuje pochopení a učení. Ilustrace v textu musí být samozřejmě přizpůsobeny věku žáka, schopnostem a dovednostem žáka a také charakteru vyučovacího předmětu (13, s. 14 – 15; 6, s. 17).

- **Orientační aparát:** Úkolem aparátu je dobrá a rychlá orientace v textu pomocí předmluvy, obsahu, rejstříku, nadpisů, barevného vyznačení, grafických a typografických značek či pomocí různých typů písma. Tyto subkomponenty nejsou zdrojem nových informací a slouží pouze k vytváření vhodných podmínek pro práci s učebnicí (13, s. 16 – 17).

1.2 VÝUKA CIZÍCH JAZYKŮ

Hlavním tématem této kapitoly je společný evropský referenční rámec pro jazyky a změny v postavení populace k ruskému jazyku v České republice v průběhu času. Poslední část je tvořena základním přehledem ruských učebních souborů, které jsou uspořádány v časové návaznosti podle data jejich publikování.

1.2.1 Společný evropský referenční rámec pro jazyky

Společný evropský referenční rámec vytvořený Radou Evropy slouží jako zdroj při vypracovávání jazykových sylabů, směrnic pro vývoj kurikulárních dokumentů, učebnic, zkoušek a řady dalších dokumentů po celé Evropě. Tento dokument nejenže vymezuje znalosti a dovednosti studentů, které jsou nezbytné při komunikaci, ale také určuje úroveň ovládnutí jazyka. Je nutností, aby jazykové úrovně byly charakterizovány z různých pohledů. Pro některé účely, jako je třeba plánování výuky nebo tvorba kurikula, postačí pouze hledisko obecné, v němž je charakteristika úrovní shrnuta do kratších odstavců (14, s. 1, 24).

Zkušební uživatel	C2	Snadno rozumí téměř všemu, co si vyslechne nebo přečte. Dokáže shrnout informace z různých mluvených a psaných zdrojů a přitom dokáže přednést polemiku a vysvětlení v logicky uspořádané podobě. Dokáže se spontánně, velmi plynule a přesně vyjadřovat a rozlišovat jemné významové odstíny dokonce i ve složitějších situacích.
	C1	Rozumí širokému rejstříku náročných a dlouhých textů a rozpozná implicitní významy textů. Umí se plynule a pohotově vyjadřovat bez zjevného hledání výrazů. Umí jazyka užívat pružně a efektivně pro společenské, akademické a profesní účely. Umí vytvořit srozumitelné, dobře uspořádané, podrobné texty na složitá témata, čímž prokazuje ovládnutí kompozičních útvarů, spojovacích výrazů a prostředků koheze.
Samostatný uživatel	B2	Dokáže porozumět hlavním myšlenkám složitých textů týkajících se jak konkrétních, tak abstraktních témat včetně odborně zaměřených diskusí ve svém oboru. Dokáže se účastnit rozhovoru natolik plynule a spontánně, že může vést běžný rozhovor s rodilými mluvčími, aniž by to představovalo zvýšené úsilí pro kteréhokoliv účastníka interakce. Umí napsat srozumitelné podrobné texty na širokou škálu témat a vysvětlit své názorové stanovisko týkající se aktuálního problému s uvedením výhod a nevýhod různých možností.
	B1	Rozumí hlavním myšlenkám srozumitelné spisovné vstupní informace (input) týkající se běžných témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd. Umí si poradit s většinou situací, jež mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Umí napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho/ji osobně zajímají. Dokáže popsat své zážitky a události, sny, naděje a cíle a umí stručně vysvětlit a odůvodnit své názory a plány.
Uživatel základů jazyka	A2	Rozumí větám a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se ho/jí bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ní a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Umí jednoduchým způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí a záležitosti týkající se jeho/jejích nejnáléhavějších potřeb.
	A1	Rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci.

Schéma 3: Společné referenční úrovně: globálně pojatá stupnice (14, s. 24).

Pokud je účelem nasměrování učitelů, studentů a ostatních uživatelů k nějakému praktickému cíli, tak globálně pojatá stupnice nebude vyhovující, a proto byly vytvořeny podrobnější přehledy, mezi něž patří přehled pro hodnocení výkonu v ústním projevu či přehled, který udává hlavní kategorie užívání jazyka, mezi něž zařazujeme mluvení (samostatný ústní projev a ústní interakce), psaní (písemný projev, porozumění), čtení a poslech na každé ze šesti úrovní. Tento model je důležitý také z hlediska sebehodnocení, jelikož uživatelé jsou schopni sami si ohodnotit svoji úroveň ovládnutí jazyka (14, s. 25 – 26).

1.2.2 Postavení ruského jazyka v České republice

Vekou roli v postavení ruského jazyka hraje rok 1989, kdy byl odstraněn ze seznamu povinných předmětů na základních a středních školách. Z politických důvodů nastal velký ústup výuky ruštiny a do popředí prvního cizího jazyka se dostává angličtina, francouzština, němčina a také španělština. Do roku 1989 bylo školství orientováno na státy východního bloku, ale v porevoluční éře dochází k obratu. Podstatným mezníkem byl vstup ČR do Evropské unie, kdy se ČR mohla aktivně zapojovat do všech aktivit EU v rámci vzdělávání (15, s. 47).

V roce 1990 byl zahájen reformní proces, který byl soustředěn proti přesně daným učebním a studijním plánům, které určovaly jednotný průběh výuky a práci škol. Do té doby se učitelé striktně řídili osnovami vydávanými Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Postupem času byl kladen důraz na mnohojazyčnost, a tedy v rámci Bílé knihy¹ byla uzákoněna povinná výuka dvou cizích jazyků. Podle rámcově vzdělávacího programu musí žáci studovat dva cizí jazyky, s nimiž už začínají v poměrně brzkém věku. Výuka prvního cizího jazyka je povinná už od 3. třídy základní školy, kdy po ukončení povinné školní docházky by žáci měli jazyk ovládat na úrovni A2, která bude postupně rozvíjena v dalším studiu na B2. S druhým cizím jazykem, kam je zařazen i ruský jazyk, se začíná v sedmé či osmé třídě základní školy (to se odvíjí podle dotací hodin) a výstupní jazyková úroveň by měla být A1 s postupným rozvojem na středních školách na úroveň B1 (15, s. 47 – 49).

V roce 2002 byl pozorován kladný posun k postoji ruštiny a v roce 2005 nastal prudký nárůst žáků ruštiny, který v následujících letech zřetelně vzrůstal. Ve školním roce 2009/2010 je už ruský jazyk na třetím místě v používání jazyků na základních školách. Ve výuce se ovšem nepoužívaly dřívější učebnice, ale došlo k postupné změně tematiky učebnic, způsobu prezentace učiva, která byla zaměřena na větší komunikaci, menší obsah gramatiky a na

¹ Bílá kniha byla vydaná v roce 2001.

moderní metody výuky. Velký důraz byl také kladen na odbornou kvalifikaci pedagogů, která byla také podporována ministerstvem školství prostřednictvím projektů zaměřených na vzdělávání učitelů, které byly vytvořeny např. Národním institutem dalšího vzdělávání či Centrem pro zjišťování výsledků vzdělávání (CERMAT) (15, s. 52).

V dnešní době téměř každý vzdělaný člověk ovládá anglický jazyk na dobré úrovni, a tak se zvyšuje zájem o další cizí jazyky, mezi něž patří německý a ruský jazyk. Konkrétně v České republice je poptávka po ruštině vysoká. Mezinárodní společnosti, zahraniční firmy, cestovní kanceláře, obchody, hotely, pojišťovny, banky a řada dalších nabízejí zájemcům s dobrou znalostí ruského jazyka finančně výhodná pracovní místa. Roste potřeba komunikace s rodilými mluvčími, a to převážně v rámci obchodních styků, školství a cestovního ruchu (15, s. 56).

1.2.3 Historický vývoj ruských učebních souborů

Postupem času docházelo k publikování řady ruských učebních souborů, které jsou vhodné pro žáky základních a středních škol. V této části je zmapován historický vývoj základních souborů, které byly vydány po revoluci. Autoři nejen tvoří zcela nové publikace, ale též přepracovávají svá původní díla, tak aby odpovídala požadavkům současné doby.

РАДУГА – RUŠTINA PRO STŘEDNÍ A JAZYKOVÉ ŠKOLY

Радуга je třídílný učební komplet, jenž byl vydán v letech 1996 – 1999 nakladatelstvím Fraus a je určený pro výuku ruského jazyka na středních a jazykových školách. Základ každého dílu je tvořen učebnicí, na kterou navazuje pracovní sešit, audiokazeta a další doplňky, mezi něž patří například publikace s obsahem jazykových a komunikativních her. K dispozici je také metodická příručka, která charakterizuje celkovou strukturu řady, objasňuje výstavbu lekcí a obsahuje materiály k jednotlivým lekcím, do kterých jsou zařazeny diktáty, testy či texty k poslechům i s úkoly (7).

ПОЕХАЛИ

Поехали je šestidílný učební komplex, jenž byl vydán v letech 2002 – 2011 a je určený pro žáky čtvrtých až devátých tříd. Do každého ročníku od čtvrté třídy je určen jeden díl, na který postupně navazují další díly. Autorem tohoto komplexu je Hana Žofková společně s dalšími spolupracovníky a na jeho vydání se podílelo SPL-Práce ve spolupráci s nakladatelstvím Albra. Po dokončení posledního dílu se žáci stanou uživateli jazyka na úrovni B1 či B2 podle Společného referenčního rámce pro jazyky. Tuto ediční řadu lze využít i pro výuku již od 3. ročníku a je tedy v souladu s Národním plánem výuky cizích jazyků, který od

školního roku 2006/2007 vytyčuje povinnost výuky dvou cizích jazyků na základních školách. Kompletní soubor je tvořen učebnicí, pracovním sešitem, CD a audiokazetou s nahrávkami, metodickou příručkou a doplňkovými materiály, jako je například zpěvník či čítanka. První díl je zaměřen na předazbukové a azbukové období, kdy je kladen důraz především na zvukovou stránku jazyka a poté na písemný nácvik azbuky, k němuž slouží pracovní sešit. Ve všech dílech jsou obsaženy řady písní, říkadla a pohádek, které slouží k rozvoji komunikace v cizím jazyce (16).

РАДУГА ПО-НОВОМУ

Радуга по-новому je pětidílný učební soubor, určený pro výuku ruského jazyka na úrovních A1, A2 a B1 Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Tento soubor je vhodný pro výuku na středních školách a též i pro výuku druhého cizího jazyka na základních školách, a to především první a druhý díl této řady, jelikož slouží k dosažení úrovně A1. Byl vydán v letech 2007 – 2011 nakladatelstvím Fraus a jeho další součásti kromě učebnice zahrnují i pracovní sešit, příručku učitele, CD, interaktivní učebnice s cvičeními a také online podporu na stránkách nakladatelství Fraus. Autoři, mezi něž patří hlavní autor Stanislav Jelínek², se při tvorbě částečně nechali inspirovat svým původním souborem Радуга, ale začali klást velký důraz na současnou živou ruštinu, což se projevuje v aktuálních textech, slovní zásobě a reáliích, které jsou uváděny v interkulturních souvislostech, a tudíž zde hrají velkou roli mezipředmětové vztahy. Zvláštní pozornost je věnována motivaci žáků, aktivizaci žáků a grafické úpravě, jež usnadňuje orientaci a pomáhá zaujmout žáky například prostřednictvím velkého množství fotografií (7).

КЛАСС!

Класс! je třídílný učební soubor, který je určen pro výuku ruštiny jako druhého cizího jazyka na středních školách či gymnáziích a dovede žáky na úroveň ovládnutí jazyka B1. Byl vydán v letech 2010 – 2011 nakladatelstvím Klett a všemi díly žáky provází skupinka spolužáků z petrohradského gymnázia a jejich česká kamarádka Veronika. Autorkou je Natalia Orlova, Ruska žijící v Čechách, která věnuje zvláštní pozornost především poslechu s porozuměním a mluvenému projevu. Autorka volí témata, která jsou blízká cílové skupině žáků ve věku 15 – 19 let a jsou zpracována současnou živou ruštinou. Každý díl je složen z učebnice, pracovního sešitu a také CD, na kterém lze najít namluvené audionahrávky rodilými mluvčími.

² Stanislav Jelínek je společně s dalšími spolupracovníky autorem všech řad učebnic s titulem Радуга, mezi něž patří Радуга, Радуга по-новому a Радуга плюс.

Komplet je charakterizován velkým množstvím různorodých materiálů, například k druhému dílu je připojen gramatický přehled, rusko-český slovníček a také mapa Ruska (17).

КЛАССНЫЕ ДРУЗЬЯ

Jedná se o třídílný učební řadu, která je určena pro žáky základních škol či nižších ročníků osmiletých gymnázií, kteří začínají se studiem ruského jazyka. Tento učební komplet, jehož hlavní autorkou je Natalia Orlova, vyšel v letech 2014 – 2016 pod nakladatelstvím Klett a je určen pro tři školní ročníky, během nichž by žáci měli dosáhnout úrovně A1 podle Společného referenčního rámce pro jazyky. Součástí každého dílu je učebnice, černobílý pracovní sešit, písanka a také metodická příručka, do které je přiloženo CD se všemi poslechy ve formátu MP3. Součástí metodické příručky jsou nejen instrukce k práci s učebnicí a pracovním souborem, ale také se v ní nachází transkripce všech poslechových cvičení a závěrečný test ke každé lekci (17).

РУШТИНА НЕЖЕН ПРО САМОУКЫ

Jedná se o učebnici, která je určena jak pro samostatné studium či jazykové kurzy, tak pro výuku na základních, středních či vysokých školách. Cílem učebnice je osvojení jazyka na středně pokročilé úrovni, a to tedy na úrovni B2 podle Společného referenčního rámce pro jazyky. Témata hlavní autorky, Anastasia Vasiljeva, I. Camutaliová, Věra Nekolová, volily podle míry prolínání v běžném životě, aby se studenti byli schopni porozumět v nejčastějších situacích a dovedli se pohotově vyjádřit. Učebnice je především soustředěna na aktivní užívání ruského jazyka a na porozumění podobností i odlišností vyskytujících se mezi českým a ruským jazykem. Celkový komplet je tvořen jednou učebnicí, ke které ještě přináleží brožura, jež obsahuje klíč ke cvičením, rusko-český slovník a CD s audionahrávkami úvodních textů a většiny cvičení. Soubor vyšel pod nakladatelstvím LEDA již ve třech vydáních, kdy první vydání bylo publikováno v roce 2002 a třetí v roce 2017 (18).

УЧЕБНИЦЕ СОУЧАСНÉ РУШТИНЫ

Učební soubor je tvořen dvěma díly učebnic, které na sebe navazují. První vydání bylo publikováno nakladatelstvím Computer Press, a.s. v letech 2009 – 2011. Učebnice jsou určeny pro samouky, výuku na středních, vysokých i jazykových školách. Autoři, Adam Janek a Olga Belyntseva, při tvorbě používali aktivní slovní zásobu a jako témata zvolili běžné životní situace, aby byli studenti schopni v těchto situacích komunikovat, ať už prostřednictvím písma, tak i mluvené formy. Součástí prvního dílu je přehled gramatiky, gramatický rejstřík, klíč

ke cvičením, slovník a CD, popřípadě mp3 audionahrávka. Po prvním dílu by si měl uživatel osvojit ruský jazyk na úrovni B2 – C1. Druhý díl je určen spíše pro samostudium, tedy pro studenty s velkým zájmem o rozšíření znalostí ruského jazyka. Po zvládnutí druhého dílu jsou dotyční schopni komunikovat na úrovni rodilých mluvčích, a to na úrovni C2. Obsah druhého dílu je zaměřen především na ruské reálie, aktuální témata, konverzační situace a na upevňování již probrané gramatiky a slovní zásoby (19).

ТВОЙ ШАНС

Твой шанс je nová třídílná učební řada, která je určena pro výuku ruského jazyka na středních, jazykových, ale i vysokých školách. Tato edice byla vydána v letech 2018 – 2020³ nakladatelstvím Fraus a v každé učebnici je obsažen i pracovní integrovaný sešit. Mezi hlavní autorky patří paní Liudmila Valova, Varvara Golovatina a Milena Rykovská. Po zvládnutí učiva obsažené ve všech třech dílech by měl žák ovládat jazyk na úrovni B1. V učebnici jsou uvedeny aktivační kódy, které umožňují stažení audionahrávek ke všem poslechovým úlohám a také online procvičování slovní zásoby. K souboru byla také vydána příručka pro učitele, kterou je možno obdržet i v elektronické podobě, jež obsahuje řadu metodických doporučení k práci s celým souborem, klíč ke všem cvičením, rozšiřující materiál o jazyce a reáliích a přepis poslechových cvičení (7).

ЧОБА КЛАСС!

Nově přepracované vydání původního souboru Класс! bylo publikováno v letech 2018 – 2020⁴ prostřednictvím nakladatelství Klett. Hlavními autorkami jsou Natálie Orlova, Marta Vágnerová a Miroslava Kožušková. Třídílný komplet pokryje výuku ve čtyřech školních ročnících a je určen pro studenty středních škol, kteří s výukou ruštiny teprve začínají. Obsah i metodické zpracování je v souladu se Společným evropským referenčním rámcem pro jazyky a po osvojení posledního dílu by se student měl dostat na úroveň ovládnutí jazyka B1. Každý díl je složen z učebnice, integrovaného pracovního sešitu, CD s nahrávkami ve formátu MP3 a metodické příručky. V rámci tohoto souboru lze využít řadu doplňujících materiálů, které jsou dostupné v online podobě na stránkách nakladatelství, či je možné si k prvnímu dílu objednat také písanku, jež slouží k nácvičení abecedy (17).

³ Vydání třetího dílu je plánováno na srpen 2020.

⁴ Vydání třetího dílu je plánováno v průběhu roku 2020.

РАДУГА PLUS

Радуга plus je nově přepracovaná třídílná řada publikace s titulem Радуга по-новому. Byla vydána v letech 2018 – 2020⁵ a je určena žákům základních škol a víceletých gymnázií. Je obsahově i vizuálně přizpůsobena žákům sedmých až devátých ročníku a jednotlivé díly odpovídají úrovním A1 až A2. Důraz je kladen především na zvukovou a grafickou stránku jazyka, konkrétně tedy na důkladný nácvik psaní, přízvuk, rytmus, redukci a intonaci. Součástí každého dílu je i integrovaný pracovní sešit a CD s audionahrávkami textů k učebnici i k pracovnímu sešitu (7).

⁵ Vydání třetího dílu je plánováno na červenec 2020.

1.3 SLEDOVANÉ PARAMETRY UČEBNÍCH SOUBORŮ

Je nezbytné provádět rozborů parametrů učebních souborů, jelikož jejich výsledky jsou zdrojem pro zjišťování různých vlastností učebnic v procesu učení a vyučování. Parametry umožňují charakterizovat kvantitativní (množství učiva, rozsah, proporce komponentů učebnic) a kvalitativní (složitost, odbornost, abstraktnost či obtížnost obsahu) vlastnosti učebnice (2, s. 52).

Za účelem sledování obsažených prvků v učebních souborech se nejvíce využívají dvě techniky, které vedou k podrobnému hodnocení a zároveň k pomoci správného výběru učebních souborů v praxi.

a) Aplikace vzorců čtivosti: V podstatě jde o přesné zjišťování parametrů obtížnosti, čtivosti textu a dalších, kdy tyto postupy jsou schopni realizovat především výzkumní pracovníci, jelikož jde o složitý a náročný proces (20, s. 31).

b) Používání rastrů: Jde o rozsáhlé seznamy vytvořené formou dotazníků, které obsahují různá hodnotící kritéria, jež charakterizují vlastnosti, aspekty a rysy učebnice. Tato metoda může být pro učitele užitečnou oporou při výběru učebnic v praxi. V současné době je dostupné velké množství rastrů, jejichž obsah se liší podle myšlenek autora. Práce autorů se především odlišují v pořadí důležitosti kategorií, jelikož pro každého autora jsou důležité, a naopak méně významné jiné kategorie. Ovšem mezi obecná kritéria, na které by se měla brát zřetel při hodnocení každé učebnice, patří přehlednost, logická návaznost učiva, přiměřená obtížnost a rozsah učiva či odborná správnost. Při konstrukci rastrů odborníci využívají dvě pravidla z důvodu možnosti zkreslení celkového hodnocení učebnice, které se odvíjí od důležitosti kritérií. Obsah prvního pravidla spočívá v nutnosti příslušnosti více kritérií v rámci nejdůležitějších kategorií a druhého v dvojnásobné či trojnásobné váze odpovědí na důležitější kritéria (20, s. 31 – 32). Ukázka rastrů: viz příloha A.

1.3.1 Rozsah učiva

„Teorie tvorby učebnic nemá k dispozici takové poznatky z psychodidaktického hlediska a pedopsychologického výzkumu, které by udávaly, jaké je průměrné či optimální množství učebních informací, jež jsou schopni recipovat, pochopit a zpracovat žáci určitého věku, např. v jedné vyučovací hodině, v jednom vyučovacím dnu apod.“ (3, s. 55)

Z tohoto důvodu často také dochází k znepokojení učitelů, které je způsobeno velkým rozsahem učiva obsaženého v učebnicích vzhledem k času plánovanému na vyučování daného

předmětu. Rozsah učebnic je klíčem ke stanovení množství učiva v učebnici. Mezi nejdůležitější charakteristiky týkající se dané problematiky je zařazen přímo úměrný rozsah učebnic v různých vyučovacích předmětech a také rovnoměrné přírůstky rozsahu vzhledem k věkovému stupni žáků. Jan Průcha ve svých publikacích uvádí tři základní způsoby měření rozsahu učebnic (3, s. 50 – 51; 21, s. 65).

a) celkový rozsah učebnic měřený počtem stran

Měření spočívající v počtu stran neslouží pro precizní výzkumy, ale pouze je prostředkem pro hrubé stanovení rozsahu, ať už lekcí, jednotlivých témat či celé učebnice. Lze z něho jednoduše vyvodit například rozsahovou návaznost jednotlivých dílů učebních souborů či dávkování učiva v rámci jednotlivých témat. V potaz se nebere formát, velikost písma a ani podíl verbální či obrazové složky. Hodnocení, jež je založeno na ukazateli rovnoměrnosti rozsahu učiva (M) jednotlivých témat vytvořil G. M. Donskoj. Veličina M je považována ještě za přiměřenou, pokud nabývá hodnot v rozmezí 1,5 – 2,0. Jestliže jsou zjištěny větší hodnoty dochází k nerovnoměrnému dávkování učiva v dílčích tématech. Tento ukazatel je zjišťován podílem počtu stran, prezentujících největší a nejmenší téma v učebnici (3, s. 51 – 52).

b) plošný rozsah učebnic a jejich strukturních složek

Měření tohoto typu spočívá ve velikosti potištěné plochy, která se udává v cm^2 na jednotlivých stránkách učebnice. Tímto způsobem lze měřit verbální i neverbální složku. Opět je velice důležitým úkolem stanovit optimální rozsah verbální a neverbální složky učebnic. Pan Zujev ve své publikaci zmiňuje fakt, že průměrný procentuální rozsah nejlepších školních učebnic je 57 % a zbylých 43 % připadá na využití mimotextových složek (3, s. 52; 1, s. 128).

c) rozsah verbálního textu učebnic vztažených k časovým úsekům výuky

V rámci zjišťování komunikačních parametrů zaujímá nejdůležitější místo rozsah verbálního textu, jenž prezentuje učivo. Z tohoto důvodu byla vyvinuta poměrně jednoduchá a přesná technika, jejíž pozornost je zaměřena na celkový rozsah textu (počet slov), na průměrný rozsah textu na jednu vyučovací hodinu a na přírůstek rozsahu textu v následujících ročnících. Jednotkou měření v této souvislosti bylo zvoleno slovo, které zahrnuje i výrazy a znaky (symbolické, číselné) formálních jazyků matematiky, chemie a dalších. Rozsah textu v učebních souborech je vymezen třemi následujícími charakteristikami:

- 1) Celkový rozsah verbálního textu, jenž je měřen počtem slov (M).
- 2) Průměrný rozsah textu, který je určen pro jednu vyučovací hodinu (H).

3) Přírůstek nebo snížení rozsahu verbálního textu pro daný předmět v jednotlivých po sobě následujících ročnících (Z).

Při analýzách, které byly prováděny touto metodou, Jan Průcha došel ke zjištění neúměrnosti především rozsahu textu, který je určen pro jednu vyučovací hodinu. Nerovnoměrnost byla přítomna mezi různými předměty, ale i v rámci učebnic téhož předmětu. Na danou problematiku se zaměřil též Jan Pluskal, ovšem z hlediska rozsahu verbálních složek jednotlivých témat a dospěl k závěru, že učebnice jsou v tomto směru nevyrovnané a mohou způsobit značné potíže při učení (přetížení či nevytížení žáků).

Z těchto závěrů vyplývá pro konstruování učebnic nezbytnost stanovení optimálního rozsahu učiva a optimálních přírůstků učiva pro jednotlivé ročníky a předměty z hlediska věku žáků. Také je důležité průměrné dávkování učiva nejen v rámci celého školního roku, ale také na 1 vyučovací hodinu (3, s. 53 – 55).

1.3.2 Obtížnost učiva

„Při vytváření nových učebnic musí mít autoři, posuzovatelé a vydavatelé učebnic stále před očima ty žáky (s jejich věkově omezenou kognitivní kapacitou), kterým jsou učebnice určeny. Texty učebnic je nutno vyhodnocovat nejen po stránce obsahové adekvátnosti, ale také z hlediska přístupnosti dané úrovni prezentace příslušných obsahů.“ (3, s. 69)

Měření míry obtížnosti má kořeny ve 20. letech 19. století, kdy byly sestavovány slovníky, ve kterých byla slova seřazena podle četnosti svého výskytu v textech. Byly formulovány základy pro měření obtížnosti učiva, které spočívaly ve frekvenci výskytu slov (učebnice obsahující málo frekventovaná slova byly označovány za složitější). Postupně docházelo k dalším výzkumům a bylo zjištěno, že obtížnost se také odvíjí od lexikálních (např. slova s abstraktním významem) a syntaktických faktorů (délka či složitost vět). Na základě těchto poznatků byly sestavovány různá stanovení obtížnosti textu, jako je například Fleshova míra obtížnosti textu, Pisarekova míra obtížnosti textu či Mistríkova srozumitelnost textu (3, s. 57 – 59).

Mezi nejznámější principy patří metoda NESTLEROVÁ-PRŮCHA-PLUSKAL, která vyhodnocuje přístupnost učiva pro žáky a je založena na míře T, která umožňuje stanovit stupeň obtížnosti textu a odhalit příčiny nepřiměřeně vysoké obtížnosti učebnic, které ve většině případů spočívají v přetížení sémantického faktoru. Je to z důvodu nezpůsobivosti autorů k odhadnutí výskytu velkého množství odborných informací pro žáky určitého věku, jež značně přetěžují. Tutu míru obtížnosti lze vypočítat pomocí vzorce $T = T_s + T_p$, který zahrnuje

syntaktické i sémantické vlastnosti textu, které jsou podrobněji popsány v následující tabulce (12, s. 45).

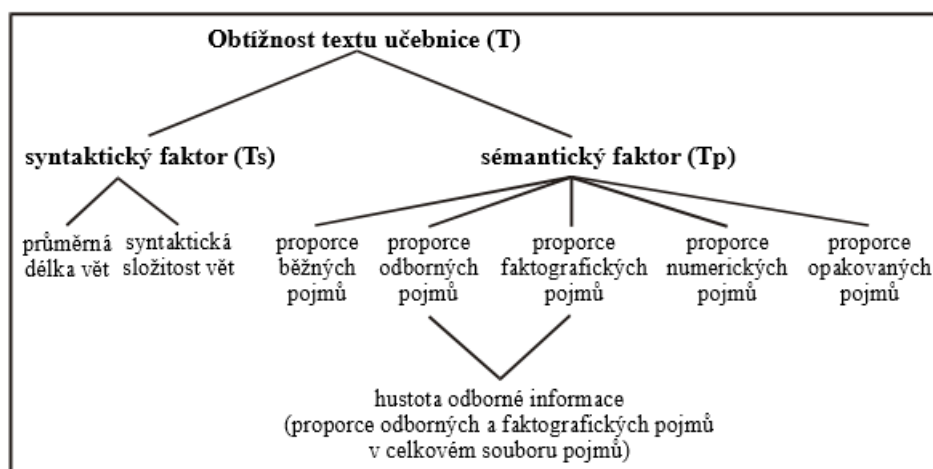

Schéma 4: Obtížnost textu učebnice (T) (12, s. 15).

Analýza obtížnosti textu učebnic zprostředkovávána touto metodou je složitý proces, který je složen z 6 na sebe navazujících částí:

1) Výběr vzorků textu: Ze zkoumaného textu je nutné vybrat 5 či 10 reprezentativních vzorků o obsahu nejméně 200 slov, které tvoří souvislý text. Vzorky musí být zvoleny rovnoměrně v rámci celého obsahu učebnice a do rozboru se nezapočítávají nadpisy. Následně dochází k stanovení počtu vět a slov v každém vzorku, z kterých je nutné vytvořit celkovou sumu. Analýza se tedy provádí na celkovém souboru, který je charakterizován z pohledu počtu slov $\sum N$ a počtu vět $\sum V$ (3, s. 135 – 136).

2) Výpočet syntaktické obtížnosti: Jako první dochází k výpočtu průměrné délky vět podle vzorce $V = \frac{\sum N}{\sum V}$. Následuje zjištění počtu sloves v určitém tvaru (nikoli v infinitivu) v celém souboru ($\sum U$), díky kterému lze vypočítat průměrnou délku větných úseků U podle vzorce: $U = \frac{\sum N}{\sum U}$. Již známé veličiny dosadíme do vzorce ve tvaru $T_s = 0,1 \times V \times U$ (3, s. 136).

3) Výpočet sémantické obtížnosti: Výpočet sémantické obtížnosti se odvíjí od nositelů sémantické informace, mezi něž patří:

- P_1 = běžné pojmy (v každém vzorku se podtrhnou tužkou všechna podstatná jména)
- P_2 = odborné pojmy (ve vzorcích se podtrhnou určitou barvou odborné termíny)
- P_3 = faktografické pojmy (dochází k podtržení zkratek, značek, názvů států, národů, institucí či vlastních jmen)

- P₄ = číselné údaje (nutnost vyznačení letopočtů, vzdáleností, hmotnosti)
- P₅ = opakované pojmy

Z těchto zjištěných údajů lze vypočítat sémantickou obtížnost analyzovaného textu T_p podle vzorce, v němž nesou jednotlivé kategorie rozdílnou váhu, jež je určena předpokládanou obtížností pojmů pro žáky.

$$T_p = 100 \times \frac{\sum P}{\sum N} \times \frac{\sum P(1) + 3\sum P(2) + 2\sum P(3) + 2\sum P(4) + \sum P(5)}{\sum N}$$

Po těchto krocích lze vypočítat celkovou obtížnost textu, po dosazení do vzorce: T = T_s + T_p (3, s. 137 – 138).

4) Výpočet koeficientů hustoty odborné informace v procentech: Jsou známé dva koeficienty a tedy koeficient (i), který tvoří charakteristiku pojmům nesoucím odbornou informaci v celkovém počtu slov, na rozdíl od koeficientu (h), který udává tuto charakteristiku v celkovém počtu pojmů (3, s. 138 – 139).

$$i = 100 \times \frac{\sum P(2) + \sum P(3) + \sum P(4)}{\sum N}$$

$$h = 100 \times \frac{\sum P(2) + \sum P(3) + \sum P(4)}{\sum P}$$

5. Interpretace výsledků analýzy: Z výsledků provedené analýzy lze vyvodit jak celkovou obtížnost textu, tak její jednotlivé příčiny. Díky těmto závěrům lze dospět ke konkrétním doporučením v rámci regulace obtížnosti učebnic (3, s. 138 – 139).

Míra obtížnosti může nabývat hodnot ve škále 1 (minimální obtížnost) až 100 (maximální obtížnost). V rámci základních škol se hodnoty pohybují v rozmezí 27 – 63. Pro představu Jan Průcha uvádí srovnání s učebnicí lékařské chemie, kdy se míra T pohybuje okolo 75 (3, s. 62).

1.3.3 Didaktická vybavenost učebních souborů

Cílem didaktické vybavenosti učebnic je co nejefektivnější předání učiva subjektu, jenž se z textu učí. Klíč ke správnému učení z textu spočívá v zpracování získaných informací, ze kterých si daný subjekt vytváří logickou strukturu svých znalostí. Je zřejmé, že učivo, které je prezentováno verbálním textem s obrazovým materiálem zaujme čtenáře mnohem více než učivo formulované pouze prostřednictvím textu. Z toho vyplývá, že didaktická funkce učebnice je výsledkem spolupráce strukturálních komponentů, a tudíž se odvíjí od míry jejich zastoupení. Je nezbytné učebnici charakterizovat z pohledu celistvého systému zprostředkovávající

didaktickou funkci, tak i z pohledu vlastností jednotlivých strukturních komponentů, jelikož je tímto umožněno zjištění, jaký efekt má na učení změna hodnot určitého parametru textu. V podstatě má učení z textu pouze jeden praktický cíl, kterým je někoho něčemu naučit, k čemuž je nápomocna právě didaktická vybavenost učebních souborů (3, s. 94; 2, s. 62 – 65).

Míra didaktické vybavenosti je veličina, která právě charakterizuje text z pohledu didaktických komponentů, které jsou soustředěny na prezentaci učiva, řízení učení, orientační aparát, verbální a obrazový materiál. Měření je založeno na výpočtu hodnot kvantitativních koeficientů (charakterizující didaktickou vybavenost) pro jednotlivé kategorie, ve kterých je rozlišováno celkem 36 komponentů učebnice, které jsou charakterizovány následující definicí (12, s. 98 – 99).

„Každý z komponentů plní určitou specifickou funkci a k tomu používá specifický způsob svého vyjádření. Kteroukoli učebnici lze popsat na základě toho, které z komponentů jsou v ní zastoupeny a které nikoliv“ (12, s. 99).

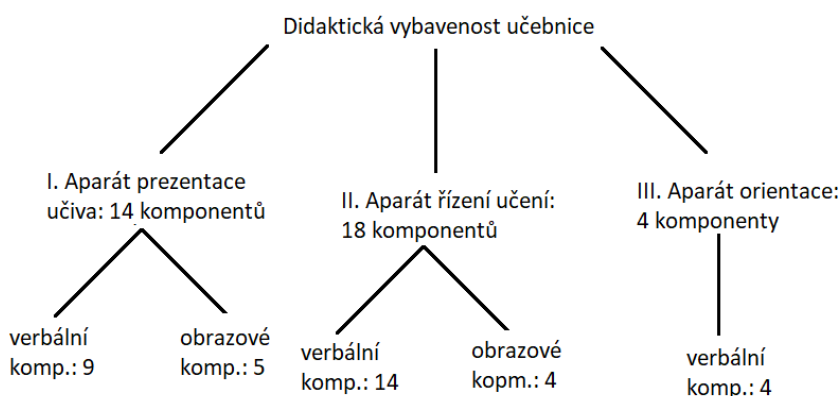

Schéma 5: Didaktická vybavenost učebnice (3, s. 95).

Schéma uvádí přehled komponentů pouze ve zkrácené podobě, což nám také napomáhá utvořit si představu o tomto tématu, ale celá verze je uvedena v příloze B, jelikož je nezbytná pro aplikaci metody měřící didaktickou výbavu v praxi.

Nyní zde bude uveden podrobný postup, který lze aplikovat na různé typy učebnic, podle něhož lze prakticky stanovit a navrhnout úpravy didaktické vybavenosti učebních souborů (2, s. 94).

1) V analyzované učebnici dochází ke zjištění přítomnosti dílčích strukturních komponentů, jejichž celá podoba je právě uvedena v příloze. V principu je kladen důraz pouze

na přítomnost komponentů, nikoliv na jejich množství výskytu. Vše je zanášeno do speciálních archů se základními údaji o učebnici (3, s. 142).

2) Následně dochází ze získaných výsledků k výpočtu:

A) jednotlivých pěti koeficientů:

- Koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I)
- Koeficient využití aparátu řídicího učení (E II)
- Koeficient využití aparátu orientačního (E III)
- Koeficient využití verbálních komponentů (E v)
- Koeficient využití obrazových komponentů (E o)

$$\text{Vzorec výpočtu: } E I (\%) = \frac{EI (0)}{EI (v)} \times 100$$

Výpočty koeficientů se provádí pomocí procentuálního podílu počtu skutečně využitých komponentů z počtu možných komponentů (3, s. 142).

B) celkového koeficientu didaktické vybavenosti učebnice (E), který se vypočítá jako podíl uskutečněných komponentů z počtu všech možných komponentů.

Obecně platí, že se hodnoty koeficientů pohybují v intervalu 0 – 100 %, přičemž pokud veličina E nabývá hodnoty 100 %, tak je učebnice z hlediska didaktické vybavenosti ideální a tato hodnota zastává funkci porovnávacího kritéria v procesu hodnocení učebnic (3, s. 143; 12, s. 99).

3) V poslední řadě dochází k objasnění hodnot koeficientů zjištěných v procesu měření. Tyto koeficienty slouží jako východisko při zjišťování konkrétního využití či nevyužití strukturních komponentů a podle těchto zjištění lze nedostatečnou didaktickou vybavenost upravovat (3, s. 143).

Cílem didaktického systému je to, aby se učebnice stala prostředkem samostatné práce žáka, tudíž aby sloužila jako opora při vyučování i při práci doma ať už v době nemoci či přípravě na vyučování. Pravidlem učebnice není žákovi pouze sdělit informace, tak aby si je zapamatoval, ale důležitější je, aby postupnými navazujícími kroky dospěl k pochopení a poté k aplikaci učiva. Mezi podstatné funkce učebnic spadá i motivace žáků, která by měla být obsahem každé učebnice. Dalším podstatným rysem je pestrost učebnice, tak aby došlo k vizuálnímu zaujetí ze strany žáka. V tomto případě je vhodné při tvorbě učebních soborů volit např. grafy, tabulky, mapy, barevné rámečky podtržení klíčových informací či ilustrace. Také

je velice důležité správně formulovat zadání různých úkolů, aby nedošlo k přetížení žaka a následné demotivaci. V pořádku je, pokud žák úkoly zvládá, a to mu dodává energii k dalšímu plnění úkolů (20, s. 48 – 49).

1.3.4 Postoje a hodnotové orientace

Obsah vzdělávání zahrnuje nejen vědomosti a dovednosti, které jedinec nabyt během školního vyučování či v mimoškolních aktivitách jako je například četba, internet či zájmový kroužek, ale i postoje a hodnotové orientace, které v sobě skýtají soustavu norem a vztahů ke světu a k sobě samému. Právě tyto prvky společně utváří vlastnosti člověka a jeho psychické procesy, mezi něž patří například myšlení, emoce či vytrvalost (22, s. 82 – 83).

Vědomostmi je označována soustava představ, pojmů a teorií, které si žák osvojil. Odraz v praktickém životě najdou pouze ty, které dokážeme používat. Zapamatování je tedy nedostačující a mnohem důležitější je porozumění a aplikace při řešení teoretických, ale i životních problémů (22, s. 82).

Dovednosti jsou utvářeny získanými dispozicemi k výkonu činností, a to tedy vědomostmi a konkrétními činnostmi. Rozlišujeme velkou škálu dovedností, mezi něž patří dovednosti pracovní, komunikační, poznávací, pohybové a řada dalších. Dovednosti, které jedinec vykonává automaticky, se nazývají návyky (22, s. 82).

Vztah člověka k určitému objektu, kterým může být člověk, předmět či jakýkoliv jev vyjadřují postoje. Menší část postojů je vrozená, ale většinu si jedinec získává během života. Postoje jsou charakterizované především stabilitou a skládají se ze tří složek:

- Kognitivní – vytvoření názoru na daný objekt, který byl zformulován na základě získaných informací či rozumovou úvahou.
- Emocionální – vyjádření citového vztahu k objektu, ať už radostí a přátelstvím či nenávisť.
- Konativní – vyjádření chování vůči objektu (zahrnuje jednání ve prospěch objektu nebo proti němu) (23).

Hodnotová orientace zahrnuje souhrn všech názorů a postojů vztahujících se k různým kvalitám skutečnosti, které pro něj znamenají určité hodnoty. Každý člověk má svoji hierarchii hodnot jinak postavenou, a ta závisí na věku, vzdělání, výchově, rodině, inteligenci či společenském zařazení. A tudíž není neobvyklé, že co je velkou hodnotou pro jednoho, může druhého ponechávat zcela lhostejným a naopak (24).

Jak už bylo řečeno, tak produktem školní edukace nejsou pouze získané vědomosti a dovednosti, ale také kulturní normy, hodnoty, postoje, předsudky, které škola v jedinci vypěstovala a po ukončení školy si je jedinec odnáší do života. Určité hodnoty a postoje jsou už žákům v mladém věku prezentovány právě například prostřednictvím učebnice, tak aby docházelo k jejich postupnému osvojení.

V rámci výzkumu je kladen důraz na prezentaci jiných zemí, národů a kultur v učebnicích. Žáci si dokáží vytvořit obraz o jiných zemích především z učebnic zeměpisu, dějepisu, vlastivědy a cizích jazyků, ovšem učebnice se odlišují svým zaměřením. V některých učebnicích je kladen důraz především na sousední národy či země a v dalších třeba na vlastní zemi. Problémem není ani to, kolik zemí je v učebnici prezentováno, ale klíčem je spíše to, co se o jiných zemích a národech žáci dozvídají a jaké hodnotící postoje jsou v nich prezentovány. Mnohdy jsou v učebnicích obsaženy různé předsudky a stereotypy, které v žácích vyvolávají zkreslené představy a způsobují nežádoucí postoje k určitým etnickým, rasovým, náboženským či jazykovým skupinám (3, s. 85, 89).

2 Praktická část

2.1 Твой шанс 1

Obsah učebního souboru tvoří 11 lekcí, ze kterých je první lekce označena jako úvodní a dvě lekce slouží jako opakovací. Co se týká jazyka, kterým je soubor napsán, tak převažuje jednoduchá ruština jazyk, ale také je zde ve velké míře přítomen český jazyk, který především slouží k formulaci zadání a poté k vysvětlování gramatiky. Což je podle mého názoru pro žáky velice přínosné, jelikož to napomáhá k lepšímu pochopení. Po dokončení učiva celé učebnice si žáci osvojí ruský jazyk na úrovni A1 podle Společného referenčního evropského rámce. Od této úrovně se odvíjí přítomnost základních témat, týkající se ať už gramatiky, tak reálií.

Značná přednost učebního kompletu spočívá v doplňujících interaktivních materiálech. Studenti mají k dispozici mobilní aplikaci WordTrainer FRAUS, která je určena k procvičování probírané slovní zásoby. Dále pomocí kódu, který je nalepený na začátku každé učebnice, si mohou studenti na internetových stránkách flexibooks.cz stáhnout audionahrávky k poslechovým úlohám a jejich transkripty. Je zde možnost použití interaktivní verze této knihy v podobě žákovské, školní nebo učitelské multilicence.

Celkově knihu oceňuji z pohledu moderního grafického zpracování, které je důvodem upoutání vnímání žáka. Kniha obsahuje mnoho obrazových materiálů, tabulek a schémat, která usnadňují pochopení a učení. Také bych ráda vyzdvihla orientační aparát, který je tvořen velkým množstvím symbolů a barev, různými velikostmi a typy písma či odrážkami. Podle velikosti, barevnosti či tučnosti písma lze rozeznat, zda se jedná o základní, doplňující nebo vysvětlující text. Základní text je většinou napsaný větším písmem černé barvy a zadání úloh je zvýrazněno pomocí tučného písma. Co se týká doplňujícího a vysvětlujícího textu, tak ty jsou od základního textu odděleny pomocí různě barevných rámečků a doprovází text základní v celé učebnici. Velkou funkci vysvětlujícího textu především zastávají slovníčky, vysvětlivky a poznámky. Doplňující text jsem shledala například u biografických informací, které jsou napsány menším písmem.

Obecně je každá lekce strukturována do určitých celků. Začátek každé z nich je tvořen motivační obrazovou dvoustranou k určitému tématu, a poté je část každé lekce věnována fonetice, gramatice, dialogům s poslechy, čtení a reáliím. Tyto části jsou od sebe odlišeny barevně, například fonetika nese modrou barvu, gramatika oranžovou, reálie fialovou, což vede k dobré orientaci a podpoře přehlednosti při práci s textem. Na konci každé lekce je přítomen pracovní sešit s postranním slovníčkem, který vede k upevnování probírané látky díky řadě

různorodých cvičení – překlady, doplňovačky, poslechy či tvorba dialogů. Z důvodu integrovaného pracovního sešitu zde shledávám nevýhodu v rozměrech učebnice, která obsahuje celkem 168 stran, a tudíž je méně pohodlná na přepravu.

Struktura učebního souboru a obsah jednotlivých lekcí

Začátek učebnice je tvořen vysvětlivkami různých používaných symbolů, kterých je poměrně velké množství, jež slouží k dobré orientaci v textech. Také zde nechybí přehled učiva, jenž je zpracován pomocí tabulky a je rozdělen do 8 lekcí, které jsou dále podrobněji rozebrány. Nyní budou charakterizovány jednotlivé lekce z hlediska jejich obsahu.

Введение. Буквы и звуки.

Prostřednictvím úvodní lekce jsou žáci seznámeni s ruským jazykem a věnují se především azbuce. Postupně jsou zde probrána všechna písmena z hlediska výslovnosti a psané formy. Součástí je vysvětlení funkce ruského přízvuku a také se tu setkáváme s malými slovníčky uvozujícími základní slova.

Лекция 1. Привет!

První lekce je zaměřena na verbální pozdravy používané jak při setkání, tak i při loučení, díky kterým si lidé navzájem vyjadřují úctu či přání (Привет! Пока! Добрый день! До свидания! Всего доброго! Очень приятно! Здравствуй! Спасибо!). S tímto souvisí zmínka o způsobu oslovení osoby v prvním pádě při pomoci jména po otci. V gramatické části se žáci obecně seznamují s pády a rody podstatných jmen ruského jazyka a se slovesy быть, учить/учиться a говорить. V dalších částech se objevují základní fráze (Как тебя зовут? Как дела?), které jsou pomocí symbolů a barevného znázornění v textech zdůrazněny.

Лекция 2. Кто это? Что это?

Úvodní dvoustrana je věnována významným ruským reáliím (Московский Кремль, Большой театр, Эрмитаж, Эльбрус) a slavným osobnostem (Антон Чехов, Анна Нетребко, Пётр Чайковский). Lekce tvoří počátek rozvoje znalostí o Ruské federaci, památkách a společnosti, kdy se začínají formulovat názory či postoje ke vztahu k ruské kultuře. Zvuková stránka jazyka je zaměřena na intonaci v tázacích a oznamovacích větách, která je procvičována na tematicky vhodných větách a vše se prolíná se správnou výslovností souhlásek a redukujících se samohlásek. V gramatické části je přítomna látka týkající se přivlastňovacích a osobních zájmen, která jsou ve velké míře aplikována na členy rodiny. V následujícím učivu jsou uvedeny tematicky vhodné fráze (Сколько тебе лет? Он женат. Она замужем. У меня

нет сестры.) a dny v týdnu. V sekci čtení a reálií se setkáváme především se zeměpisnými údaji (řeky, města a významné budovy) a slavnými osobnostmi, o kterých se dozvídáme základní informace, mezi něž patří povolání a v něm dosažené úspěchy.

Лекция 3. Мне это нравится.

Obsah třetí lekce je žákům velice blízký, jelikož se zde probírá volný čas a s ním spjaté záliby a koníčky. Vše je orientováno zejména na rozvíjení slovní zásoby společně s frázemi, díky kterým lze vyjádřit k jaké aktivitě má dotyčný pozitivní či negativní přístup. Z tohoto důvodu je kladen důraz na slovesa любить, нравиться, заниматься, увлекаться, кататься, играть, jimiž lze vyjádřit vztah k dané aktivitě. Tímto je určena značná náročnost lekce, jelikož je nezbytná znalost předložek a pádů, kterými se další slova pojí na slovesa. Učivo je obohaceno o specifické zájmy významných ruských osobností, které dokáží upoutat pozornost žáků a primárně žáky namotivují k obohacení slovní zásoby (Пётр Великий увлекался стоматологией и вырванные зубы коллекционировал. Александр Пушкин отлично стрелял и ездил верхом. Толстой шил сапоги. Дмитрий Менделеев делал чемоданы). Slovníček, který je umístěn na konci pracovního sešitu, je zaměřen na různé druhy sportů, ať už kolektivní, tak individuální, hudební nástroje a oddechové aktivity (literatura, filmy, hudba, deskové hry).

Лекция 4. Кем ты работаешь?

Do učební látky nás uvádí vizuálně poutavá dvoustrana, která je tvořena fotografiemi základních povolání s prázdnými rámečky sloužícími k dopsání názvu. Fonetická část je zaměřena na pohyblivý přízvuk v některých povoláních (дóктор – докторá) a také na intonaci v určitém druhu tázacích vět. V gramatické části jsou probrány různé způsoby vyjádření toho, jaké povolání nebo zaměstnání člověk vykonává. Převážně se zde pracuje se slovesem работать, které musí být schopen žák správně vyčarovat a také ho dobře upotřebit ve spojení s dalšími slovy pomocí pádů či předložek (папа работает учителем / в школе / на фабрике). Malá část je věnována číslovkám do dvaceti a s nimi spojené problematice vyjádření věku (год, года, лет). Velký podíl části dialogů je tvořen vyprávěním o profesích rodičů či prarodičů, otázkami na vysněné profese a také je uvedena situační hra pantomima, kdy žák gesty naznačuje představitele profese a ostatní hádají název. Následující obsah je věnován návratu ke starým profesím (Бурлаки) a povoláním významných osobností.

Тест. Повторение 1.

Опраковání shrnuje veškerou probranou látku v předchozích lekcích formou různorodých cvičení, která jsou zaměřena na gramatiku, slovní zásobu, čtení, poslech, psaní i mluvení. Опраковání je podrobně propracované a sčítá celkem deset stran.

Лекция 5. Делу – время, потехе – час.

Úvod tvoří snímky instagramových profilů, ze kterých lze vyčíst, kde dotyční lidé pracují, co dělají během dne či jaké mají záliby. Takto zpracovaná forma žáky bezesporu zaujme, jelikož většina mladých lidí v dnešní době shledává zálibu ve sledování aktivit druhých lidí prostřednictvím různých aplikací. Předmětem této lekce je učivo týkající se časových údajů, konkrétně ročních období, měsíců, dnů v týdnu, vyjádření času a denní doby společně se souvisejícími aktivitami (завтракать, обедать, ужинать). Fonetické hledisko se soustředí na problematiku výslovnosti předložek a s tím spjatou asimilaci. Komunikace je orientována na podrobný denní program, který je obohacen článkem o dnu ve vesmíru. V části reálií je odbočka k základním informacím o Transibiřské magistrále a o zpěvákovi Viktorovi Coji.

Лекция 6. Пальчики оближешь!

Začátek tvoří přehledné schéma, které obsahuje rozmanité informace týkající se obecně stravování. Jsou v něm zahrnuty, jak tradiční ruská jídla i nápoje, tak i běžné pokrmy a nechybí ani různá přísloví a rčení na tuto tematiku. Následující rozvití učiva je soustředěno na časování sloves есть / пить v přítomném i minulém čase a na problematiku koncovek přídavných jmen. Cílem lekce je získání slovní zásoby, díky které žák vyjmenuje typická jídla, dokáže se domluvit v restauraci a nakoupit potraviny v obchodě. V konečné části se vrátíme do historie pití čaje a k samotnému samovaru.

Лекция 7. В гостях хорошо, а дома лучше.

Učební látka se věnuje celkovému popisu budov od struktury přes místnosti až po nábytek. Velký důraz je kladen na předložky označující místo, řadové číslovky a na skloňování podstatných jmen rodu ženského s měkkým znakem na konci slova. Toto téma se neobejde bez vyjádření prostorových vztahů prostřednictvím sloves стоять, висеть, лежать a находиться. Slovní zásoba je primárně procvičována formou čtení článku a uvedených dialogů, ve kterých je ještě přítomna řada důležitých frází. Pod dialogy jsou představeny další nápady na upevňování slovní zásoby, jako například nakreslení plánu domu či příprava prezentace okolí

bydliště. V části reálií se setkáváme s různými druhy obydlí a na zpestření učiva je zde k dispozici pohádka, kterou si lze spustit pomocí audionahrávky.

Лекция 8. Счастливого пути!

V poslední lekci je prezentováno učivo, které je věnováno především cestování a dopravě. Jsou zde velice podrobně probrány slovesa идти, ехать, ходить, ездить tak, aby je byli žáci schopni správně upotřebit v určitých situacích a dokázali je pojit s dalšími slovy pomocí vhodných předložek a pádů. Dále je pozornost upřena na význam a časování sloves пойти, поехать, прийти, приехать v přítomném, minulém i budoucím čase, díky kterým je vysvětleno učivo dokonavých a nedokonavých sloves. Autoři uvádí poznámku o slovesu muset (должен, должна, должны), jehož používání je aplikováno na téma cestování. Slovní zásoba je zejména rozvíjena v oblastech názvů států, národností, jazyků a dopravních prostředků.

Тест. Повторение 2.

Druhé opakování nese téměř stejnou formu ve struktuře jeho sestavení, kterou bylo prezentováno opakování číslo jedna. První tři strany se věnují opakování gramatiky a slovní zásoby, která byly nabyta v průběhu páté, šesté, sedmé a osmé lekce. Následuje oblast čtení, ve které se vyskytují různé typy textů (inzeráty, e-mail a článek), ke kterým jsou vytvořeny úkoly. V dalších částech dochází k upevnování učiva pomocí poslechu, psaní dopisu a rozhovoru.

Rozsah učiva měřený počtem stran

Rozsahová návaznost jednotlivých dělů: Rozsah prvního a druhého dílu je totožný a činí celkem 168 stran. Tudíž podle tohoto způsobu měření nedochází k žádnému navyšování rozsahu učiva v rámci jednotlivých dělů, tempo jeho osvojování je stále stejné a na žáky jsou kladeny dle rozsahu látky shodné nároky.

Rozsah jednotlivých témat (lekci): V průběhu této analýzy byla vynechána úvodní lekce a první i druhé opakování z důvodu strukturní i obsahové odlišnosti od ostatních lekcí, což by mohlo vést ke zkreslení výsledků. Do rozsahů lekcí jsem zahrnula i pracovní sešit, jelikož tvoří plnohodnotnou část učebního souboru. Jako první jsem spočítala počty stran každé lekce, kde bylo zjištěno, že první až sedmá lekce mají stejný rozsah, a to konkrétně 16 stran. Osmá lekce, jejíž tématem je doprava a cestování, je tvořena 18 stranami. Výsledná hodnota ukazatele rovnoměrnosti rozsahu učiva (M) byla vypočítána podílem počtu stran nejdelší lekce a ostatních lekcí.

$$M = \frac{18}{16} = 1,125$$

Z výsledku vyplývá, že dávkování učiva v jednotlivých lekcích je rovnoměrné a jsou zde přítomna úměrně rozsáhlá témata. Hodnota M je považována ještě za přiměřenou v rozmezí 1,5 – 2,0. Osobně mě překvapilo, že takřka všechny lekce jsou tvořeny stejným počtem stran a z toho tedy vyvstává fakt, že není žádné téma podceňováno či naopak přeceňováno ve srovnání s ostatními.

Obtížnost učiva

Výběr textových vzorků a výpočet syntaktické obtížnosti textu

V teoretické části je uvedeno, že klíčovým krokem při výpočtu syntaktické obtížnosti textu metodou NESTLEROVÁ-PRŮCHA-PLUSKAL je vhodný výběr vzorků, které jsou tvořeny souvislým textem nejméně o 200 slov. Z důvodu účelu učebnice pro žáky, kteří začínají s ruským jazykem se v učebnici nevyskytuje 5 adekvátních vzorků s daným rozsahem, jelikož je učivo prezentováno formou krátkých vět i článků. Z této příčiny jsem ke své analýze zvolila vzorky, které obsahují alespoň 130 slov a tvoří souvislý text. Rozsah byl zvolen z důvodu přítomnosti nejdelších pěti vhodných vzorků o 130 slovech ve dvou analyzovaných učebních souborech – Твой шанс a Снова класс!. Do rozboru jsem nezapočítávala česká slova v závorkách, která slouží k překladu slov ruských, jelikož v některých případech se překlady nachází vně textů. Zjištěné výsledky budou porovnány pouze s učebním souborem Снова класс!, ve kterém bude analýza prováděna stejným způsobem, nikoli s výsledky učebních souborů, které uvádí pan Průcha ve svých publikacích, protože ty jsou vztaženy na 200 slov a české texty.

U učebního kompletu Радуга plus 1 nebude prováděna analýza z hlediska obtížnosti učiva, jelikož je jako jediný analyzovaný soubor určena pro výuku na základnách školách a její obsah dovede žáka na úroveň ovládnutí jazyka A.1. Jsou zde přítomny pouze krátké a jednoduše formulované texty, u kterých je jednoznačné, že jsou méně obtížné než soubory Снова класс! a Твой шанс.

	ČÍSLO STRANY	POČET SLOV	POČET VĚT	POČET SLOVES (určitý tvar)
VZOREK 1	75	142	12	7
VZOREK 2	91	132	17	7
VZOREK 3	117	133	17	8
VZOREK 4	135	130	36	33
VZOREK 5	162	133	19	17
		$\Sigma N = 670$	$\Sigma V = 101$	$\Sigma U = 72$

Tabulka 1: Potřebná data k výpočtu syntaktické obtížnosti textu.

Celkový soubor, na kterém je prováděna analýza obsahuje $\Sigma N = 670$ slov a $\Sigma V = 101$ vět.

- Průměrná délka vět (V): $V = \frac{\Sigma N}{\Sigma V} = \frac{670}{101} = 6,63$
- Průměrná délka větných úseků (U): $U = \frac{\Sigma N}{\Sigma U} = \frac{670}{72} = 9,31$
- Syntaktická obtížnost textu: $T_s = 0,1 \times V \times U = 0,1 \times 6,63 \times 9,31 = 6,17$

Výpočet sémantické obtížnosti textu

	P ₁	P ₂	P ₃	P ₄	P ₅
VZOREK 1	19	7	29	10	9
VZOREK 2	15	2	5	0	4
VZOREK 3	27	3	2	0	6
VZOREK 4	7	1	0	3	6
VZOREK 5	16	0	8	3	8
	$\Sigma P_1 = 84$	$\Sigma P_2 = 13$	$\Sigma P_3 = 44$	$\Sigma P_4 = 16$	$\Sigma P_5 = 33$

Tabulka 2: Potřebná data k výpočtu sémantické obtížnosti textu.

Sémantická obtížnost textu:

$$T(p) = 100 \times \frac{\Sigma P}{\Sigma N} \times \frac{\Sigma P(1)+3\Sigma P(2)+2\Sigma P(3)+2\Sigma P(4)+\Sigma P(5)}{\Sigma N}$$

$$T(p) = 100 \times \frac{190}{670} \times \frac{84+3 \times (13)+2 \times (44)+2 \times (16)+33}{670} = 11,68$$

Výpočet celkové obtížnosti textu (T): $T = T_s + T_p = 6,17 + 11,68 = 17,85$

Výpočet koeficientů hustoty odborné informace (i, h)

$$i = 100 \times \frac{\Sigma P(2) + \Sigma P(3) + \Sigma P(4)}{\Sigma N} = 100 \times \frac{13 + 44 + 16}{670} = 10,89 \%$$

$$h = 100 \times \frac{\Sigma P(2) + \Sigma P(3) + \Sigma P(4)}{\Sigma P} = 100 \times \frac{13 + 44 + 16}{190} = 38,42 \%$$

Měření didaktické vybavenosti učebnic

- Koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I): $E I = \frac{12}{14} \times 100 = 85,71 \%$
- Koeficient využití aparátu řídicího učení (E II): $E II = \frac{12}{18} \times 100 = 66,66 \%$
- Koeficient využití aparátu orientačního (E III): $E III = \frac{3}{4} \times 100 = 75,00\%$
- Koeficient využití verbálních komponentů (E v): $E v = \frac{18}{27} \times 100 = 66,66 \%$
- Koeficient využití obrazových komponentů (E o): $E o = \frac{9}{9} \times 100 = 100 \%$
- Koeficient celkové didaktické vybavenosti učebnice (E): $E = \frac{27}{36} \times 100 = 75,00 \%$

Učebnici z hlediska její celkové didaktické vybavenosti hodnotím bezprostředně kladně, což nám dokazuje i hodnota 75 %. Upotřebení obrazových komponentů je zcela v pořádku a není potřeba žádná změna. Co se týká dalších komponentů, tak nejnižší hodnocení bylo zaznamenáno u aparátu řídicího učení, s čímž souvisí též koeficient využití verbálních komponentů. Tudíž navrhuji učební soubor obohatit například o přesné vyjádření učebních cílů či cvičení sloužící k sebehodnocení žáků (např. testy). Nižšími hodnotami většiny koeficientů se projevil nedostatek spočívající ve shrnutí učiva k celému ročníku, ať už formou otázek či úkolů nebo souvislého textu, což se odrazilo i na hodnocení celkové didaktické vybavenosti.

2.2 Снова класс! 1

Učební soubor se skládá ze dvou částí, a to konkrétně z učebnice a pracovního sešitu. Celkový rozsah je tvořen 183 stranami, z čehož 96 stran připadá na učebnici a 87 stran na pracovní sešit. Obsah je prezentován 9 lekcemi, ze kterých pátá a devátá lekce slouží k opakování předešlého učiva. Při tvorbě byl použit jednoduchý ruský jazyk společně s českým jazykem, který slouží například k vysvětlování gramatiky, formulaci zadání či pokynů a také k překladům jak souvislých vět, tak jednotlivých slovíček. Použití této kombinace jazyků je nezbytné, jelikož je učební soubor určen pro žáky začínající s ruským jazykem a dovede je na úroveň osvojení jazyka A1.

Velký klad učebního souboru sčítám v přítomnosti příběhů, o které je obohaceno učivo. Žáky provází celou učebnicí stejní hrdinové, kterými jsou kamarádi studující na petrohradském gymnáziu. Nejenže je díky nim předáváno učivo, ale žáci se o nich také postupně dozvídají jednotlivé střípky informací, jež si v průběhu učení spojují do jednotlivých životních příběhů konkrétně Dáši, Viktora, Vadima, Iry a Veroniky. Grafické zpracování hodnotím pozitivně, jelikož je zde přítomno mnoho obrázků, fotografií či schémat a hlavní informace jsou zvýrazněny pomocí tučného textu ve žlutém rámečku. Díky tomu zpracování, ve kterém hrají důležitou roli i piktogramy je vytvořena přehlednost, která usnadňuje orientaci a následné učení.

Učební soubor je uživatelům přístupný také v interaktivní podobě na e-learningovém portálu www.mcourser.cz. Ke vstupu je nezbytná znalost kódu, který je umístěn v každém vydání na vnitřní straně zadních desek. Omezení využití interaktivní podoby spočívá v platnosti kódu, která trvá celkem 18 měsíců od jeho aktivace.

Každá lekce je prezentována odlišnou barvou, se kterou se setkáváme v jejím celém průběhu, nikoli pouze na prvních stranách. Struktura lekcí je jednotná a skládá se z určitých částí. Začátek je tvořen úvodní stranou s fotografiemi, na které se nachází nejen název tématu, ale též krátký přehled probíraného učiva a konkrétní zajímavost týkající se dané problematiky. Další část je soustředěna primárně na procvičení slovní zásoby a gramatiky formou různorodých cvičení. Tento úsek je na konci každé lekce shrnut prostřednictvím slovníčku a přehledu gramatiky, jenž je napsán v českém jazyce. Nedílnou složku tvoří fonetická část, podrobně zadaný projekt, jenž slouží jako primární zdroj reálií, a konkrétní cíle lekce, díky kterým lze ověřit získání přesných znalostí, na které byla zaměřena lekce.

Struktura učebnice a obsah jednotlivých lekcí

První strany slouží k všeobecnému seznámení žáka s učebním souborem. Úvod je formulován pomocí dopisu adresovaného uživatelům, ve kterém je vysvětlen význam slova класс a naznačena náplň učiva. V sekci přehledu je vypsáno všech devět lekcí společně s jejich stručným obsahem, který je popsán z pohledu hlavních cílů, slovní zásoby, gramatiky, fonetiky a projektu prezentovaného na hodinách. Značná pozornost je věnována představení hlavních hrdinů učebnice, kteří studují na gymnáziu v Sankt-Petěrburgu, jehož charakteristika je tvořena několika větami doplněnými o mapu. Nechybí zde ani přehled piktogramů s jejich vysvětlením, které prolínají celý učební soubor.

1 урок Мой класс

Obsah první lekce je soustředěn především na ruskou abecedu, které je věnována značná část v pracovním sešitě. Pomocí poslechu se dozvídáme jména hlavních hrdinů společně s jejich základní charakteristikou. V první lekci je utvářen základ slovní zásoby, která je zaměřena na nejjednodušší fráze (Кто это? Как тебя зовут? Как дела?) a verbální pozdravy (Привет! Пока! Добрый день! До свидания!). Látka je doplněna o používání jmen po otci v ruském jazyce, což tvoří odlišnost od českého jazyka. Cílem tvorby projektu je získání základních faktů o Ruské federaci (zeměpisná poloha, města, pohoří, obyvatelé). Fonetická část je zaměřena na problematiku přízvuku, intonaci a výslovnost písmene ш.

2 урок Моя семья

Učivo se vztahuje k tématům rodiny, profesí, zaměstnání a domácích zvířat. S tím souvisí vhodný výběr slovní zásoby a frází, bez nichž se v těchto tématech neobejdeme. Pozornost je věnována základním frázím užívaným v běžné komunikaci (Это мама. У тебя есть брат? Мой папа – врач. Я люблю кино. Его зовут Юрий). Žáci jsou seznámeni s přivlastňovacími zájmeny a ruskými jmény, ať už oficiálními, tak i s jejich domácí podobou. Námět projektu je obecně zaměřen na původu českých jmen, jejich míře užití a ekvivalentech používaných v různých jazycích. Ve fonetické části je trénována výslovnost jotovaných samohlásek a některých již uvedených frází.

3 урок У нас новенькая

V lekci je představena poslední hrdinka příběhu Veronika, která pochází z České republiky a bude studovat na petrohradském gymnáziu. Důvodem přestěhování její rodiny do Sankt-Petěrburgu je nová práce rodičů na zdejší univerzitě. Učební látka je zaměřena na

názvy států, národů a schopnosti vyjádření, jakým jazykem hovoří. Tímto směrem je orientovaná i slovní zásoba a používané fráze (Я изучаю русский язык. На каком языке говорят в Англии? Она чешка. Где ты живёшь?). Oblast reálií je prezentována fotografiemi celosvětově známých osobností a významných památek v Praze (Pražský hrad, Václavské náměstí) a v Rusku (Kreml, Rudé náměstí, Petropavlovská pevnost). Fonetická část poukazuje na rozdílnost v intonaci mezi ruskými a českými větami a též se zaměřuje na výslovnost ruského ж, která je procvičována mimo jiné formou jazykolamů.

4 урок Понедельник – день тяжёлый?

Žáci si osvojí znalosti, jež se vztahují k oblasti číslovek (0-20), dnů v týdnu a školy, v rámci které je kladen důraz na školní předměty a rozvrh hodin. Součástí je zmínka o ruském systému známek, procvičení frází (Я люблю, мне нравится) a časování slovesа писать. Prostřednictvím hry je řádně ukotvena znalost již probraných sloves v předešlém učivu (любить, говорить, изучать, жить) a záměr projektu spočívá v zisku informací o ruském vzdělávacím systému. Zvuková stránka řeči je zacílena na výslovnost ль, ли, рь, ри a souhlásek ч а щ.

5 урок Повторение – мать учения 1

Tato část slouží primárně k souhrnnému opakování učiva obsaženého v předešlých lekcích, ale také je zájem věnován obohacení slovní zásoby o slovíčka přejatá z jiných jazyků (университет, джинсы, компьютер, пицца, капучино). Je zde procvičeno čtení, psaní, gramatika, slovní zásoba, komunikace i poslech. Předmětem projektové části je vytvoření vyprávění o své kamarádce či kamarádovi, v němž jsou obsaženy základní informace.

6 урок К сожелению, день рождения только раз в году

Středem zájmu je téma narozenin, jež je pojato velice komplexně. Na učební látku je aplikováno učivo ročních období, měsíců, zálib, číslovek a řady nových slovíček, které lze použít jako dárek k narozeninám (браслет, розы, торт, билеты на концерт). Dochází nejen k rozvoji slovní zásoby již jmenovaného učiva, ale též k nabytí vědomostí v oblasti různých druhů aktivit typických pro jednotlivá roční období (кататься на лыжах, работать в саду, отдыхать на море, играть в теннис). Lekce je obohacena článkem o Sankt-Petěrburgu, ve kterém se dozvídáme informace o jeho vzniku. Značný zájem je věnován výslovnosti ы a měkkého д', т', н'.

7 урок Где купить?

Cílem je získat znalosti v oblasti nakupování. Slovní zásoba je doplněna jednotlivými názvy obchodů, různými druhy zboží a místností v budovách společně se základním vybavením. Gramatická část je zaměřena na řadové číslovky, jež jsou aplikovány na poschodí budov, problematiku slovesa potřebovat (мне надо / мне нужно) a 3. pád osobních zájmen a podstatných jmen. Projekt tkví ve vytvoření a popisu plánu největšího nákupního centra v České republice, díky němuž budou procvičeny téměř všechny znalosti nabyté v lekci. Oblast fonetiky se orientuje na správnou výslovnost souhlásky л.

8 урок Приятного аппетита

Žáci si osvojí obecné znalosti z oblasti stravování. Po dokončení tématu budou schopni vyjmenovat různá jídla s nápoji, objednat si v restauraci a popsat své stravovací návyky. Gramatika je zaměřena na číslovky v rozmezí 200 – 1000, časování sloves jíst či pít a tvary podstatných jmen po číslovkách, jež jsou tematicky aplikovány na vyjádření ceny jídel. Pro zpestření je přítomen článek pojednávající o tradičních ruských jídlech, ve kterém se nachází i informace o historii brambor společně s pokrmy z nich připravených. V rámci projektu mají žáci za úkol popsat svoji oblíbenou kavárnu s využitím konkrétních frází. Zvuková stránka jazyka je zaměřena z velké části na výslovnost přejatých slov.

9 урок Повторение – мать учения 2

Struktura lekce je sestavena tak, aby docházelo k opakování učiva, jež bylo předmětem v šesté, sedmé a osmé lekci. Nové znalosti jsou získávány prostřednictvím úkolů, jejichž hlavním tématem jsou letní prázdniny. Uživatelé učebnice by měli být schopni vyjádřit své plány na léto a stručně představit své město. Projektová část spočívá v nalezení rozšiřujících informací o Sankt-Petěrburgu. V přehledu gramatiky je podrobně vysvětlen rozdíl tvorby budoucího času dokonavých a nedokonavých sloves, problematika koncovek přídavných jmen a užití ukazovacího zájmena этот.

Рабочая тетрадь

Pracovní sešit tvoří druhou část učebního souboru a slouží k upevnování učiva, které bylo probráno v rámci učebnice. Jednotlivé stránky jsou označeny pomocí čísel lekcí, aby bylo jasné, na jakou látku konkrétní část pracovního sešitu navazuje. Nachází se zde plno různorodých cvičení s černobílými obrázky a fotografiemi. Jeho provedení je laděno do černobílého stylu,

který je oživen pomocí tyrkysové barvy. V koncové části pracovního sešitu je přítomnem souhrnný přehled gramatiky se slovníčkem.

Rozsah učiva měřený počtem stran

Rozsahová návaznost jednotlivých dílů: Počet stran prvního dílu činí 183 stran a druhého 182 stran, tudíž z tohoto hlediska platí pro tento učební soubor stejná charakteristika, která byla uvedena u předešlého souboru Твой шанс 1. To znamená, že nedochází k navyšování rozsahu učiva v jednotlivých dílech a tempo jeho osvojování je stejné.

Rozsah jednotlivých témat (lekci): Do rozboru byly zahrnuty i strany pracovního sešitu věnující se dané lekci, ale byla vynechána pátá a devátá lekce, které se nepatrně liší strukturou, jelikož slouží jak k získání nových znalostí, tak k opakování učiva z předešlých lekcí. Po součtu jednotlivých stran každé lekce bylo stanoveno, že počet stran se nachází v rozmezí 13 – 22, přičemž krajní hodnoty tvoří první a poslední lekce. Výsledná hodnota ukazatele rovnoměrnosti rozsahu učiva (M) činí 1,69.

$$M = \frac{22}{13} = 1,69$$

Z výsledné hodnoty lze vyvodit, že dávkování učiva není úplně rovnoměrné, ovšem výsledek se ještě nachází v normě určené panem Donským, tudíž nedochází k zásadnímu přetížení žáka v rozsáhlých tématech. Po provedeném rozboru je patrné, na jaké téma autorky kladou větší či menší důraz.

Obtížnost učiva

Výběr textových vzorků a výpočet syntaktické obtížnosti textu

	ČÍSLO STRANY	POČET SLOV	POČET VĚT	POČET SLOVES
VZOREK 1	52	133	26	18
VZOREK 2	68	135	19	12
VZOREK 3	72	136	11	12
VZOREK 4	86	139	18	21
VZOREK 5	156	132	13	6
		$\Sigma N = 675$	$\Sigma V = 87$	$\Sigma U = 69$

Tabulka 3: Potřebná data k výpočtu syntaktické obtížnosti textu.

Celkový soubor, na kterém je prováděna analýza obsahuje $\Sigma N = 680$ slov a $\Sigma V = 88$ vět.

- Průměrná délka vět (V): $V = \frac{\sum N}{\sum V} = \frac{675}{87} = 7,76$
- Průměrná délka větných úseků (U): $U = \frac{\sum N}{\sum U} = \frac{675}{69} = 9,78$
- Syntaktická obtížnost textu: $T_s = 0,1 \times V \times U = 0,1 \times 7,76 \times 9,78 = 7,59$

Výpočet sémantické obtížnosti textu

	P ₁	P ₂	P ₃	P ₄	P ₅
VZOREK 1	18	0	6	3	7
VZOREK 2	27	0	3	3	6
VZOREK 3	31	2	1	0	6
VZOREK 4	18	0	6	1	7
VZOREK 5	34	2	0	2	8
	$\sum P_1 = 128$	$\sum P_2 = 4$	$\sum P_3 = 16$	$\sum P_4 = 9$	$\sum P_5 = 34$

Tabulka 4: Potřebná data k výpočtu sémantické obtížnosti textu.

Sémantická obtížnost textu:

$$T_p = 100 \times \frac{\sum P}{\sum N} \times \frac{\sum P(1) + 3\sum P(2) + 2\sum P(3) + 2\sum P(4) + \sum P(5)}{\sum N}$$

$$T_p = 100 \times \frac{191}{675} \times \frac{128 + 3 \times (4) + 2 \times (16) + 2 \times (9) + 34}{675} = 9,39$$

Výpočet celkové obtížnosti textu (T): $T = T_s + T_p = 7,59 + 9,39 = 16,98$

Výpočet koeficientů hustoty odborné informace (i, h)

$$i = 100 \times \frac{\sum P(2) + \sum P(3) + \sum P(4)}{\sum N} = 100 \times \frac{4 + 16 + 9}{675} = 4,30 \%$$

$$h = 100 \times \frac{\sum P(2) + \sum P(3) + \sum P(4)}{\sum P} = 100 \times \frac{4 + 16 + 9}{191} = 15,18 \%$$

Měření didaktické vybavenosti učebnic

- Koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I): $E I = \frac{11}{14} \times 100 = 78,57 \%$
- Koeficient využití aparátu řídicího učení (E II): $E II = \frac{12}{18} \times 100 = 66,66 \%$
- Koeficient využití aparátu orientačního (E III): $E III = \frac{3}{4} \times 100 = 75,00 \%$
- Koeficient využití verbálních komponentů (E v): $E v = \frac{19}{27} \times 100 = 70,37 \%$
- Koeficient využití obrazových komponentů (E o): $E o = \frac{7}{9} \times 100 = 77,77 \%$

- Koeficient celkové didaktické vybavenosti učebnice (E): $E = \frac{26}{36} \times 100 = 72,22 \%$

Z výsledků je patrné, že je učebnice náležitě didakticky vybavena. Všechny dílčí komponenty nabývají hodnot nad 70 %, výjimku tvoří koeficient aparátu řídicího učení, který činí 66,66 %. Bylo by vhodné obohatit učební soubor například o otázky a úkoly vztahující se k veškerému učivu v učebnici, zakomponovat prostředky k sebehodnocení pro žáky a doplnit výsledky k některým úkolům a cvičením. Oceňuji konkrétní vyjádření cílů každé lekce, což je podstatný didaktický prvek, a též celkové shrnutí učiva formou gramatického přehledu a slovníčku.

2.3 Радыга plus 1

Učební soubor je tvořen učebnicí a pracovním sešitem, který je zpracován formou druhé publikace. Rozsah učebnice činí 118 stran a pracovní sešit je prezentován 64 stranami, z čehož je několik stran věnováno didaktickým hrám a souhrnu učiva. Učební látka je strukturována celkem do devíti sekcí, z nichž první slouží k seznámení žáka s ruským jazykem a poslední obsahuje doplňkové texty a cvičení k předešlým sedmi lekcím, které se věnují určitému tématu. Výstavba jednotlivých lekcí není zcela jednotná, ale obsah každé z nich je zaměřen na zvukovou stránku jazyka (poslechy, výslovnost), gramatiku, slovní zásobu a komunikaci. Společným znakem je také přítomnost slovníčku a cílů, kterých by měli žáci dosáhnout po každé lekci. Důraz je především kladen na osvojení azbuky jak v psané (prostřednictvím pracovního sešitu), tak v mluvené formě, zisk dovedností dorozumět se v běžném životě a utvoření základních představ o Rusku (např. příroda, kultura). Celou učebnicí nás provází řada hlavních hrdinů, mezi něž patří například Jakub, Táňa, Zuzana, Dima, Viktor a Jan, o kterých se postupně dozvídáme informace, jež si je spojit do jednotného příběhu.

Díky grafickému zpracování je učební soubor přehledný a orientace je v něm velice snadná. Vyskytuje se zde velké množství symbolů, různých typů písma a barevných rámečků. Učebnici charakterizuje pestrost barev na rozdíl od pracovního sešitu, který se nese v černobílém stylu. Učivo je prezentováno nejen texty, ale i obrázky či aktuálními fotografiemi, tabulkami a schématy. Na stránkách nakladatelství Fraus je možnost stažení v interaktivní podobě a dalším podpůrným materiálem je aplikace WordTrainer FRAUS.

V pracovním sešitě jsou přítomna nejen cvičení sloužící k procvičení jednotlivých témat uvedených v učebnici, ale součástí jsou i dvě lekce zprostředkávající souhrnné opakování předešlých témat. Plnohodnotnou složkou je rusko-český a česko-ruský slovníček základní

slovní zásoby, stručný přehled veškerého mluvnického učiva a přílohy, mezi něž patří pexeso, kvarteto či tři pracovní listy.

Jelikož je soubor určen pro žáky základních škol, které dovede na úroveň A1.1, tak je nezbytné učivo prezentovat hravou formou a cílem je žáky spíše zaujmout a namotivovat je k dalšímu vzdělávání v ruském jazyce, než je přehltnout učivem. Z tohoto důvodu oceňuji přítomnost velké řady her, komiksů, osmisměrek či spojovaček, díky nimž dochází současně k učení a zábavě.

Struktura učebního souboru a obsah jednotlivých lekcí

Do učebnice nás uvádí mapa Ruské federace, která je umístěna na vnitřní straně předních desek, dopis adresovaný uživatelům, souhrn používaných symbolů s vysvětlivkami a přehled učiva, jenž je rozčleněn do jednotlivých lekcí, jejichž obsah je charakterizován z pohledu řečových dovedností, zvukové a grafické stránky jazyka, mluvnice, textů k samostatné četbě a rozšiřujících textů.

Začínáme s ruštinou

Tato část je prezentovaná pouze dvěma stranami, z nichž se na první nachází fotografie či obrázky tvořící symboly Ruska a na druhé je uvedena azbuka. Jako symboly autoři zvolili Jurije Gagarina, Alexandra Ovečkina, Maju Pliseckou, Dmitrije Mendělejeva, pohádku Jen počkej zajíci a matrjošky.

Тема 1. Как тебя зовут?

Úvod je tvořen prostřednictvím fotografií, které zachycují hlavní postavy při seznamování se s dalšími. Učivo je orientováno především na základní fráze (Как тебя зовут? Кто это? Меня зовут Катя. Это не Ян, это Якуб.), které jsou procvičovány v průběhu celé lekce prostřednictvím poslechů a tvorby rozhovorů. Trénování výslovnosti je aplikováno na lidská jména, kde se setkáváme s problematikou písmen е, я, о, е související s přízvučnými a nepřízvučnými slabikami.

Тема 2. Знакомство

Cílem je získání znalostí, které jsou potřebné k vyjádření pozdravu, představení kamaráda a sjednání schůzky v určitý čas. Časové údaje jsou žáci schopni vyjádřit příslovci (завтра, вечером, утром, сегодня) a číslovkami do deseti. S tímto tématem souvisí učivo týkající se členů rodiny, jména po otci a oficiálních ruských jmen s jejich domácími podobami. Pozornost

je též věnována základním frázím spojeným s významem místa (Где Борис? Откуда Давид? Он в Праге. Он из Москвы.) Fonetická část je zacílena na intonaci ruských vět a výslovnost několika písmem, která je procvičována formou jednoduchých jazykolamů a básniček, jejichž obsah je vyjádřen vhodnou ilustrací.

Тема 3. Вы говорите по-русски?

Učební látka je zaměřena na názvy států, národností a schopnosti vyjádření, jakým jazykem kdo hovoří. Dochází zde k rozvoji znalostí o číslovkách, jejichž základ byl položen v předešlé lekci. Žáci jsou schopni počítat do dvaceti, vyjmenovat dny v týdnu, vyjádřit věk, poděkovat, omluvit se a pozvat někoho na návštěvu. Gramatika se věnuje tvarům podstatných jmen po číslovkách a časování sloves *жить, знать, говорить*.

Тема 4. В гостях

Díky učivu obsaženém ve čtvrtém tématu dochází k růstu poznatků v oblasti číslovek až do hodnoty 900, osobních zájmen a časování sloves *звонить, быть, учить, посмотреть*. Prostřednictvím úvodních rozhovorů, jejichž obsahem je oslava narozenin Jakuba a Jana, dochází ke zopakování frází z předešlých lekcí a k zisku nových znalostí o problematice podobnosti ruských slov s českými, jež se liší významy (*позор – осторожно, горький – горячий, красный – красивый*). Z oblasti ruské kultury je přítomna fotografie, na které je vyobrazen obchodní dům ЦУМ (Центральный универсальный магазин), jenž se nachází v samém centru Moskvy.

Тема 5. Наша семья

Obsah lekce je soustředěn na rozvoj slovní zásoby týkající se členů rodiny, vzdělávacích institucí, povolání a profesí. Pro správné užití těchto slov ve větách je nezbytná znalost sloves *учиться* a *работать*. Z oblasti gramatiky je učivo věnováno přivlastňovacím i osobním zájmenům a tvaru podstatných jmen po záporu (*У меня нет брата.*). Součástí je zadání kreativního projektu, jehož principem je grafické vytvoření rodokmenu vlastní rodiny, který mají žáci za úkol kompletně popsat. Z mého pohledu je didaktická pomůcka vhodně zvolena, jelikož nedochází pouze k opakování znalostí páté lekce, ale lze ji aplikovat na souhrnné opakování dosud probraného učiva. Žáci mohou říci, jak se jednotliví členové rodiny jmenují, jakou roli vůči nim zauímají, jejich věk, bydliště, národnost, jakými jazyky hovoří a kde se učí či kde pracují.

Тэма 6. Профессия

Učivo je primárně orientováno na růst slovní zásoby v oblasti profesí. Žáci jsou seznámeni s možnostmi jejich vyjádření, koncovkami podstatných jmen v sedmém pádě a problematikou přechylování názvů profesí. Po dokončení učební látky žáci dokáží nejen vyjádřit povolání, ale též umí říci, kdo co má rád a co ho zajímá, jelikož jsou zde probrána slovesa хотеть a нравиться. V konečné části jsou uvedeny fotografie známých osobností z celého světa o různých profesích. Součástí je článek o celosvětově známém operním pěvci Fjodoru Šaljapinovi.

Тэма 7. Свободное время

Poslední téma je věnováno volném času a s ním souvisejícím aktivitám. Slovní zásoba je tedy zaměřena na různé druhy činností a zálib, mezi něž patří sport, hudební nástroje, deskové hry, četba či filmy. V gramatické části je přítomen kompletní přehled učiva týkající se časování sloves. Celkově je lekce soustředěna na rozvoj komunikačních dovedností, kdy se žáci učí nejen vyprávět o sobě, ale i reagovat na dotazy druhých. Vyskytuje se zde též zmínka o Treťjakovské galerii, jejíž znalost je téměř nezbytná.

Doplňkové texty a cvičení

Konečná sekce obsahuje cvičení, která slouží zejména k zopakování učiva probraného v rámci celé učebnice, ale též se zde setkáváme s novými slovy či reáliemi. Opakování probíhá prostřednictvím poslechů, mluvení, četby a písemné formy. Učební látka je obohacena o řadu delších textů, ať už článků či bajek s barevnými ilustracemi.

Rozsah učiva měřený počtem stran

Rozsahová návaznost jednotlivých dílů: Počet stran prvního dílu celého učebního kompletu činí 182 stran, z čehož 118 stran připadá na učebnici a 64 stran na pracovní sešit. Druhý díl je prezentován 212 stranami, kdy je učebnice tvořena podobným počtem stran (120) jako díl první a na pracovní sešit připadá zbylých 92 stran. Ze zjištěných údajů vyplývá, že je přítomen v návaznosti jednotlivých dílů menší přírůstek stran, tudíž dochází k přiměřenému nárůstu rozsahu učiva a ztížení požadavků na rychlejší tempo jeho osvojování.

Rozsah jednotlivých témat (lekci): Do rozboru byl začleněn i pracovní sešit, a to konkrétně části nesoucí určité téma (1 – 7), tudíž byly vynechány dvě opakovací lekce, úvodní lekce, přílohy a souhrnný přehled se slovníčkem. Co se týká samotné učebnice, tak do analýzy nebyla zahrnuta úvodní a konečná lekce, jejíž obsahem jsou doplňkové texty a cvičení. Po

sečtení stran dílčích témat byl zjištěn jejich rozsah, který se nachází v rozmezí 13 – 25, přičemž krajní hodnoty tvoří první a druhá lekce. Podílem těchto výsledků byla stanovena hodnota ukazatele rovnoměrnosti rozsahu učiva (M), která činí 1,92, z čehož vyplývá, že je rozsah jednotlivých témat adekvátní, i když se výsledná hodnota blíží k horní hranici stanovené Donským. Je zjevné, že autoři sčítali druhé téma jako důležitější na rozdíl od prvního, jemuž je věnován takřka poloviční rozsah.

Měření didaktické vybavenosti učebnic

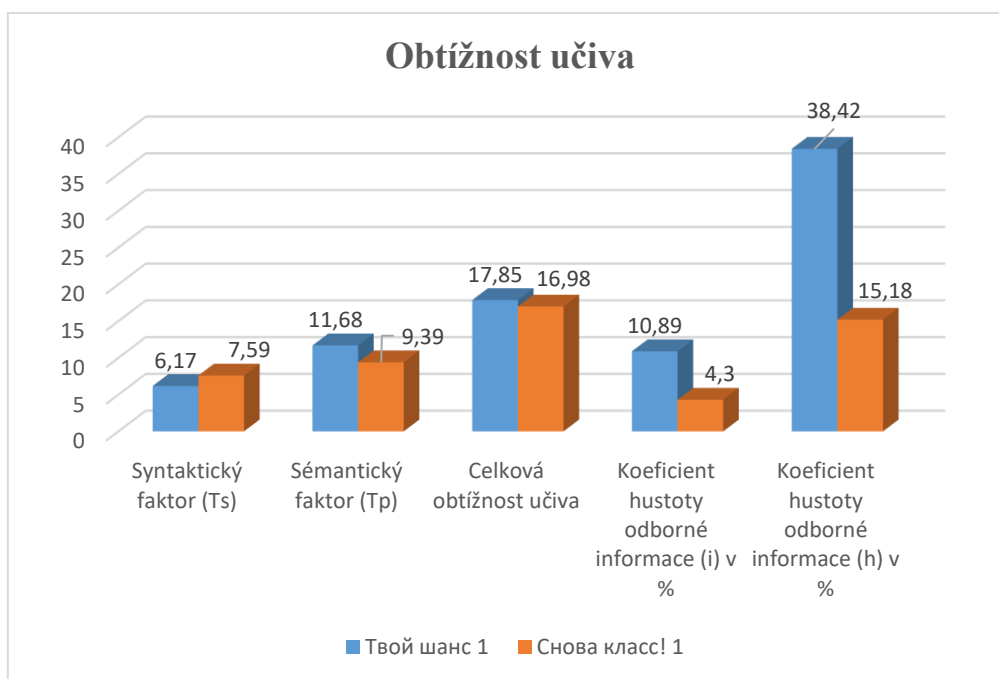
- Koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I): $E I = \frac{11}{14} \times 100 = 78,57 \%$
- Koeficient využití aparátu řídicího učení (E II): $E II = \frac{13}{18} \times 100 = 72,22 \%$
- Koeficient využití aparátu orientačního (E III): $E III = \frac{3}{4} \times 100 = 75,00 \%$
- Koeficient využití verbálních komponentů (E v): $E v = \frac{19}{27} \times 100 = 70,37 \%$
- Koeficient využití obrazových komponentů (E o): $E o = \frac{8}{9} \times 100 = 88,88 \%$
- Koeficient celkové didaktické vybavenosti učebnice (E): $E = \frac{27}{36} \times 100 = 75,00 \%$

Z dílčích výsledných hodnot vyplývá, že je učební soubor vhodně didakticky vybaven, jelikož jednotlivé koeficienty nabývají hodnot v rozmezí 70,37 – 88,88 %, celková didaktická vybavenost činí 75 %. Nejnižší hodnocení bylo zjištěno u koeficientu verbálních komponentů a z tohoto důvodu by bylo na místě do učebnice zakomponovat výsledky a řešení k určitým úlohám, cvičení zprostředkovávající sebehodnocení žáků, odkazy na jiné zdroje informací (např. doporučená literatura) a zadání komplexnějšího projektu, na kterém žáci budou pracovat intenzivně delší dobu.

2.4 Souhrnné zpracování výsledků

Zde budou prezentovány zjištěné parametry jednotlivých učebních souborů, jež jsou mezi sebou porovnány, díky čemuž byla získána odpovídající charakteristika souborů, která vypovídá o obtížnosti učiva, didaktické vybavenosti a také dávkování rovnoměrnosti učiva. Co se týče didaktické vybavenosti a rovnoměrnosti učiva určitých témat, tak jsou stanoveny optimální hodnoty, kterých by měly výukové materiály nabývat, ale při zjišťování obtížnosti učiva bylo nutné k získání nějakého výsledku srovnání hodnot jednotlivých analýz, abych mohla vyvodit závěr.

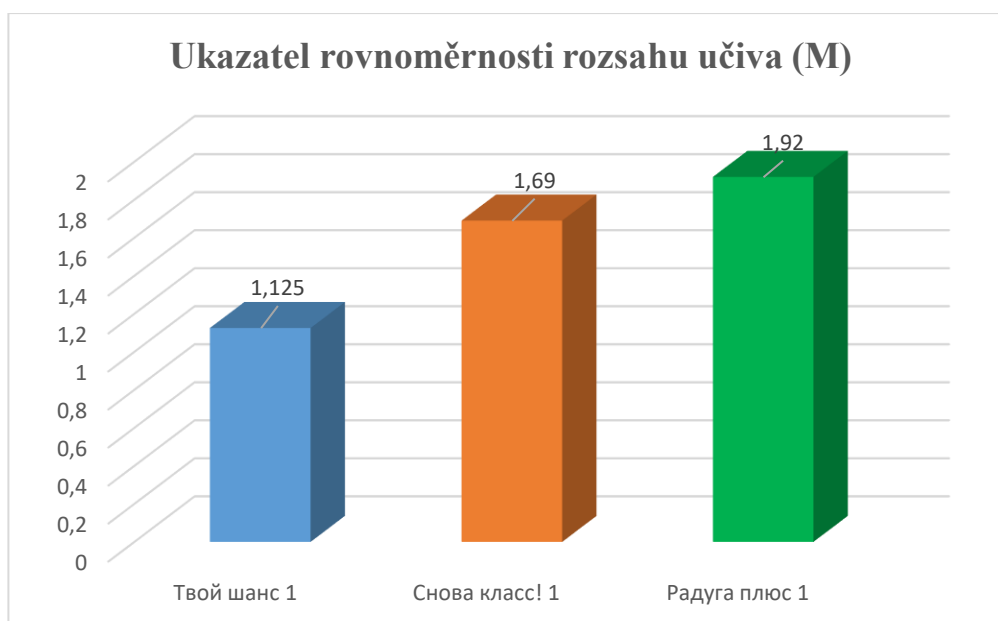
Ráda bych upozornila na fakt, že analýzu učebních textů metodami, jež jsem použila já, provádějí odborníci, a tudíž výsledky získané v průběhu mého rozboru mohou obsahovat odchylky od hodnot, které by byly stanoveny profesionálními pracovníky.

Graf 1: Porovnání obtížnosti učiva ve dvou analyzovaných souborech.

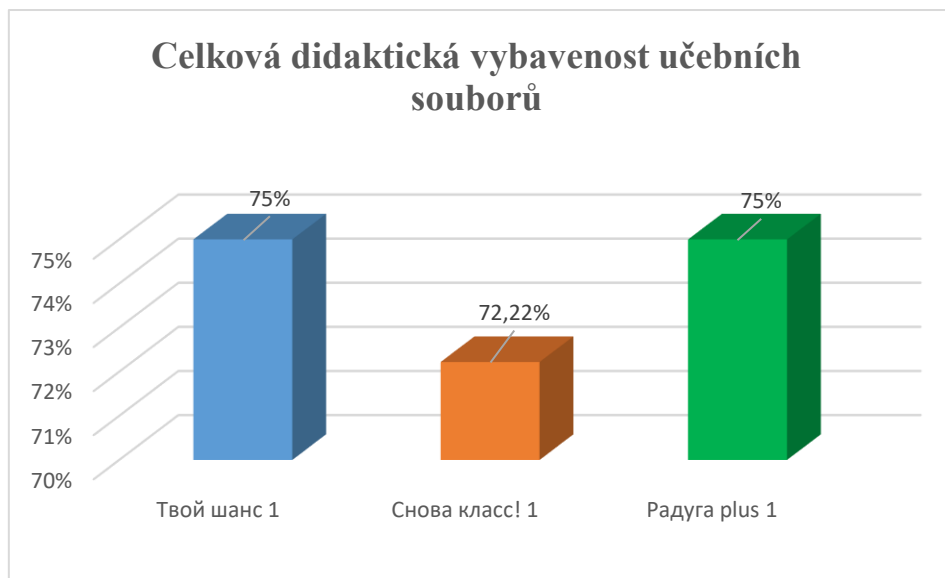
Z grafu je patrná vyšší hodnota celkové obtížnosti učiva učebního souboru Твой шанс 1 v porovnání s druhým souborem určeným pro střední školy. Tato vyšší hodnota se odvíjí od sémantického faktoru, nikoliv od syntaktického, který nabývá ještě nižší hodnoty než soubor Снова класс! 1. Z čehož vyvstává fakt, že v souboru Твой шанс 1 jsou přítomny kratší věty, jež ale obsahují více odborných a faktografických pojmů s porovnáním druhého souboru, ve kterém je to přesně naopak. Větší obtížnost prvního souboru je též charakterizována koeficienty hustoty odborné informace, jejichž hodnoty jsou podstatně mnohem vyšší ve srovnání s druhým souborem.

Už v průběhu vyhledávání vhodných vzorků pro stanovení obtížnosti učiva jsem narazila na skutečnost, že v *Твой шанс 1* jsou přítomny delší texty než *Снова класс! 1*. V prvním souboru nebyl problém najít pět souvislých textů o 200 slovech, načež v druhém se vyskytovalo pět vzorků s maximálním rozsahem 130 slov. V souboru *Радуга плюс 1* nebylo možné rozbor provést z důvodu nepřítomnosti odpovídajících vzorků, jelikož texty jsou příliš krátké a z jejich obsahu je zřejmé, že jsou velmi lehce formulované, a tudíž by hodnota celkové obtížnosti učiva byla mnohem nižší než u zbylých dvou analyzovaných souborů, což je na místě, jelikož je tento soubor určen pro základní školy a dovede žáka pouze na úroveň A1.1.

Graf 2: Porovnání rovnoměrnosti rozsahu učiva v analyzovaných souborech.

Z hlediska rovnoměrnosti rozsahu učiva byly zjištěné neoptimálnější hodnoty u souboru *Твой шанс 1*, kde je každé lekci věnován téměř stejný rozsah. Z tohoto pohledu nejhorší hodnocení dopadá na učební komplet *Радуга плюс 1*, kdy se ukazatel rovnoměrnosti blíží k horní hranici ještě přiměřeného rozmezí. Je zřejmé, že v tomto souboru a ani v *Снова класс! 1* není rozsah jednotlivých témat prezentován stejným počtem stran, ale stále to není nijak závažné a nemá to značný negativní vliv na žáky.

Graf 3: Celková didaktická vybavenost jednotlivých analyzovaných souborů.

Nejnižší hodnota celkové didaktické vybavenosti byla zjištěna u souboru *Снова Класс! 1*, což může vést k méně efektivnímu předávání učiva žákům, kterým se obtížněji zpracovávají uvedené informace. U zbylých dvou analyzovaných souborů byly vypočteny stejné hodnoty celkové didaktické vybavenosti, ovšem nelze opomenout fakt, že se odlišují přítomností některých jednotlivých didaktických komponentů, nicméně by učivo mělo být žákům předáváno stejnou efektivností.

Postoje a hodnotové orientace

Podle mého názoru dochází k vytvoření představy o Rusku a ruské společnosti nejvíce v souboru *Твой шанс 1*, jelikož je zde přítomna spousta fotografií, na kterých jsou vyobrazeny významné ruské osobnosti (sportovci, spisovatelé, malíři, panovníci), stavby, památky a tradice sahající do současnosti i minulosti. Autoři vhodně zvolili výběr ilustrací, kterými vyzdvihují úspěchy Ruska a prezentují zajímavé reálie, což vyvolá v žácích kladný postoj k Ruské federaci. V souboru *Снова Класс! 1* je také budován pozitivní vztah, ale je zde přítomno mnohem méně učiva zaměřeného na reálie, a tudíž si žáci vytváří opravdu malý obraz o ruské kultuře. V posledním analyzovaném souboru je přítomen malý prostor k vytvoření představy o Rusku, jelikož se v něm vyskytuje minimum poznatků z této oblasti, ale i přesto je položen počátek vývoje kladných postojů. Cílem autorů všech třech učebních souborů je vyvolat v žácích kladný vztah k Ruské federaci. I já osobně, kdybych měla žákům představit cizí zemi, tak bych rozhodně začala s prezentováním velkolepých staveb či významných osobností, nikoliv zobrazením tragických historických událostí či chudých oblastí. Ani v jednom z učebních souborů nejsou v žácích vyvolány předsudky a nežádoucí postoje k ruskému národu.

Závěr

Bakalářská práce se věnuje problematice novodobých učebních kompletů, jež jsou určeny pro žáky středních a základních škol, kteří si zvolili studium ruského jazyka. Zkoumanými objekty byly vybrány první díly *Твой шанс 1*, *Снова класс! 1*, *Радуга plus 1*, jejichž první publikování proběhlo až v roce 2018 a vydání třetích dílů je teprve plánováno v průběhu roku 2020, a tudíž jsou považovány za nejnovější publikace určené pro účely výuky ruštiny.

Na základě teoretických poznatků, které jsou uvedeny v prvním úseku práce, je provedena praktická část, jež obsahuje mimo jiné i zjištěné parametry učebních souborů, které jsem zkoumala pro mě nejvíce přístupnou metodou. Při zjišťování kritéria rozsahu učiva jsem zvolila způsob měření počtem stran, nikoliv metodu hodnocení rozsahu verbálního textu učebnic vztaženým k časovým úsekům výuky, z důvodu jednodušší aplikace a též získání přesnějších hodnot, jelikož jsem nemusela nikde dohledávat či odhadovat učivo vztažené na jednu vyučovací hodinu, ale pouze postačilo propočítat jednotlivé stránky, a přesto jsem dostala patřičnou charakteristiku učebnic.

Nejvíce komplikovaným se mi jevil parametr obtížnosti učiva, pro jehož zjištění jsem zvolila metodu NESTLEROVÁ-PRŮCHA-PLUSKAL. Nejenže bylo nemožné najít pět adekvátních vzorků o 200 slovech, ale též byla velice obtížná aplikace na text psaný ruským jazykem, jelikož v porovnání s českým je přítomna odlišná výstavba vět, a tudíž jsem v některých případech musela pouze odhadovat příslušnost pojmů k určitým skupinám. Při zjišťování didaktické vybavenosti jsem byla udivena, jaké obrovské množství didaktických prvků učební soubory musí obsahovat, aby bylo učivo efektivně předáno žákům, kteří jej musí pochopit a aplikovat. Vývoj postojů a hodnotových orientací, jež jsou vypěstovány v žácích během používání učebnice byl téměř nereálný sledovat, jelikož první díly jsou převážně orientovány na seznámení s jazykem, nikoliv s kulturou či historií.

Kdybych byla bývala věděla na začátku práce, co vše obnáší analýza prostřednictvím vzorců čtivosti, tak bych se spíše přikláběla ke způsobu zjišťování vlastností učebnice formou předem vytvořených rastrů, jelikož by to bylo jednodušší a patřičné výsledky by to také přineslo. Překvapivým momentem pro mě bylo zjištění poměrně malého počtu vydaných ruských učebnic po revoluci, jelikož jsem si myslela, že jich je daleko větší množství, a navíc jsem došla k závěru, že většina z nich je pouze přepracovaná verze původní učebnice, nikoliv zcela nová publikace.

Díky této práci jsem se podrobně seznámila s novými soubory, které s největší pravděpodobností budu používat v rámci své budoucí profese, jelikož nepředpokládám, že v průběhu pár let vyjde zcela nová ucelená řada ruských učebnic. Po řádném prozkoumání struktury, obsahu a jednotlivých parametrů jsem došla k závěru, že pokud bych své budoucí povolání vykonávala na středních školách, tak bych jako hlavní oporu vyučovacích hodin zvolila soubor Твой шанс, který je přehledně strukturně členěn, dávkování učiva je rovnoměrné a učivo je předáváno vhodnou formou, což vyplývá i z výsledků didaktické vybavenosti. Nicméně učebnici Снова Класс! nijak neodsuzuji a využila bych ji jako doplňující materiál k hlavní opoře, jelikož také obsahuje řadu zajímavých cvičení a textů. Při práci s žáky základních škol by byl můj výběr soustředěn na edici Радуга plus, jelikož je značně jednodušší a vhodně didakticky vybavena, tedy upravena pro žáky nižších ročníků s jinými potřebami.

Seznam použité literatury

1. ZUJEV, Dmitrij Dmitrijevič. *Ako tvorit' učebnice*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986, 296 s.
2. PRŮCHA, Jan. *Učení z textu a didaktická informace*. Praha: Academia, 1987, 91 s. Rorzpravy ČSAV.
3. PRŮCHA, Jan. *UČEBNICE: TEORIE A ANALÝZY EDUKAČNÍHO MÉDIA: Příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: © Paido, 1998, 150s. ISBN 80-85931-49-4.
4. Autorský kolektiv. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [cit. 2019-10-19]. ISBN 978-80-87000-11-3. Dostupný z: <http://www.nuv.cz/file/159>
5. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Směrnice náměstka ministra pro vzdělávání ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic* [online]. Praha, 2013 [cit. 2019-10-19]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013>
6. LEPIL, Oldřich. *Teorie a praxe tvorby výukových materiálů: Zvyšování kvality vzdělávání učitelů přírodovědných předmětů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 97 s. ISBN 978-80-244-2489-7.
7. *FRAUS: Komplexní podpora vzdělávání* [online]. Nakladatelství Fraus, 1994 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://www.fraus.cz/cs/o-nas/nakladatelstvi-fraus>
8. SKUPINA FRAUS. *Kde se vzal, tu se vzal, Fred*. *Fred.fraus.cz* [online]. [cit. 2019-10-19]. Dostupné z: <https://fred.fraus.cz/cs/o-nas/kdo-jsme>
9. SKUPINA FRAUS. *Cizí jazyky - ruský*. *Skolasnadhledem.cz* [online]. 2018 [cit. 2019-10-19]. Dostupné z: <https://www.skolasnadhledem.cz/profil/cizi-jazyky/1130-rusky-jazyk?page=2&scroll=0>
10. *Ve škole.cz*. *Veskoie.cz* [online]. AV MEDIA, 2019 [cit. 2019-10-19]. Dostupné z: <https://www.veskoie.cz/>
11. Metodický portál: Inspirace a zkušenosti učitelů. *Rvp.cz* [online]. [cit. 2019-10-19]. Dostupné z: <https://rvp.cz/>
12. MAŇÁK, Josef a Dušan KLAPKO. *UČEBNICE POD LUPOU*. Brno: © Paido, 2006. ISBN 80-7315-124-3.
13. VALENTA, Milan. *Koncepce a tvorba učebnic*. Olomouc: Netopejr, 1997, 64 s. ISBN 80-902057-8-X.
14. Rada Evropy. *Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme* [online]. © Council of Europe, 2001 [cit. 2019-10-19]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>

15. URIEOVÁ, Libuše. *K postavení ruštiny v České republice v letech 1989-1914* [online]. Plzeň, 2016 [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/136020/2_OperaSlavica_26-2016-4_7.pdf?sequence=1&fbclid=IwAR1ePFSOACC5xDM6C_GVWa2UZpHhhAqipevgYdJ-dI3qfoJuPhRjutx6jl0
16. ALBRA [online]. Praha: ALBRA, 1991 [cit. 2019-11-30]. Dostupné z: <https://www.albra.cz/>
17. Klett [online]. Praha: Klett nakladatelství, 2005 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://www.klett.cz/>
18. LEDA^{cz} [online]. Praha: Nakladatelství LEDA, 1992 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://www.leda.cz/>
19. COMPUTER PRESS. *Albatros Media a.s.* [online]. 2020 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: https://www.albatrosmedia.cz/znacka/60018355/computer-press/?gclid=EAIaIQobChMI2sme5auB6AIVCbLtCh0JEgwxEAAYASAAEgJ38vD_BwE
20. MAŇÁK, Josef a Petr KNECHT. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007, 140 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 978-80-7315-148-5.
21. PRŮCHA, Jan. *Hodnocení obtížnosti učebnic: struktury a parametry učiva*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1984, 95 s.
22. DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Základní učebnice pedagogiky*. Praha: Grada, 2015, 246 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5039-2.
23. Postoje, složky postojů, jejich regulační význam. *Studium psychologie: Web o psychologii, přehledně a v souvislostech*. [online]. 2016 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/socialni-psychologie/5-postoje.html>
24. Prof.PhDr.Rudolf Kohoutek,CSc. ZÁJMY, POTŘEBY a hodnotové orientace člověka. *Psychologie v teorii a praxi* [online]. 2009 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/zajmy-a-hodnotove-orientace-cloveka>
25. VALOVA, Liudmila, Varvara GOLOVATINA a Milena RYKOVSKÁ. *Tvoj šans A1: Učebnice s integrovaným pracovním sešitem pro střední a jazykové školy*. 1. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-423-7.
26. ORLOVA, Natália. *Snova klass! 1: Ruština pro střední školy, učebnice a pracovní sešit*. 1. Praha: Klett, 2018. ISBN 978-80-7397-255-4.
27. JELÍNEK, Stanislav, Radka HŘÍBKOVÁ, Hana ŽOFKOVÁ a Zuzana LIPTÁKOVÁ. *Raduga plus 1: Učebnice - ruština pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-420-6.
28. JELÍNEK, Stanislav, Radka HŘÍBKOVÁ, Hana ŽOFKOVÁ a Zuzana LIPTÁKOVÁ. *Raduga plus 1: Pracovní sešit + mp3 - ruština pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. Plzeň: Fraus, 2018. ISBN 978-80-7489-421-3.

Přílohy

PŘÍLOHA A: UKÁZKA Z RASTRU

KRITÉRIA	BODY		
I. KATEGORIE: PŘEHLEDNOST	MAX. 12		
1. Má učebnice přehlednou strukturu (navazují na sebe logicky kapitoly a témata, je učebnice dobře rozčleněná)?	ano	část.	ne
	6	3	0
2. Je vnitřní struktura textů v učebnici přehledná (např. jsou pojmy řazeny v logické posloupnosti, navazují na sebe věty apod.)?	ano	část.	ne
	6	3	0
II. KATEGORIE: PŘIMĚŘENÁ OBTÍŽNOST A ROZSAH UČIVA	MAX. 12		
1. Jsou zadání úloh a cvičení a formulace otázek v učebnici jasné a srozumitelné?	ano	část.	ne
	5	2,5	0
2. Jsou výklad a vysvětlování v učebnici pro žáky srozumitelné a snadno pochopitelné?	ano	část.	ne
	4	2	0
3. Je výběr a počet pojmů v učebnici přiměřený úrovni chápání žáků?	ano	část.	ne
	3	1,5	0
III. KATEGORIE: ODBORNÁ SPRÁVNOST	MAX. 12		
1. Obsahuje učivo v učebnici odborně správné poznatky?	ano	x	ne
	6	x	0

XII. KATEGORIE: HODNOTY A POSTOJE		MAX. 6		
1. Obsahuje učebnice odkazy na společenská pravidla, mravní normy (slušné chování, principy humanismu, tolerance, tradice, právní normy apod.)?	ano	část.	ne	
	3	1,5	0	
2. Prezentuje učebnice menšiny, rasy, náboženské skupiny, národnosti a pohlaví bez stereotypů a předsudků?	ano	část.	ne	
	3	1,5	0	
XIII. KATEGORIE: ZPRACOVÁNÍ UČIVA		MAX. 4		
1. Je odborný obsah v učebnici prezentován také ve vztahu k jiným oborům?	ano	část.	ne	
	1	0,5	0	
2. Je učivo v učebnici soustředěné kolem několika základních témat (tzn. spíše málo vybraných témat do hloubky než mnoho poznatků povrchně)?	ano	část.	ne	
	1	0,5	0	
3. Jsou některé poznatky v učebnici prezentované z několika úhlů pohledu, různých perspektiv?	ano	část.	ne	
	1	0,5	0	
4. Je v učebnici vysvětleno, proč je nutné se učit určité poznatky a dovednosti?	ano	část.	ne	
	1	0,5	0	

Tab. 2: Návrh seznamu hodnotících kritérií pro učebnice ZŠ a SŠ

KATEGORIE	BODY		
	MAXIMUM	DOPORUČENÉ MINIMUM	HODNOCENÍ
I. Přehlednost	12	12	
II. Přiměřená obtížnost textu a rozsah učiva	12	12	
III. Odborná správnost	12	12	
IV. Motivační charakteristiky	10	5	
V. Řízení učení	10	5	
VI. Obrazový materiál	10	5	
VII. Shoda s kurikulárními dokumenty	8	4	
VIII. Cena (dostupnost učebnice)	8	4	
IX. Ergonomické a typografické vlastnosti	8	4	
X. Doplnkové texty a materiály	6	3	

Příloha A: Ukázka rastru a návrh seznamu hodnotících kritérií pro učebnice ZŠ a SŠ (20, s. 35 – 38).

PŘÍLOHA B: INSTRUKCE PRO MĚŘENÍ DIDAKTICKÉ VYBAVENOSTI UČEBNIC

PŘÍLOHA II

INSTRUKCE PRO MĚŘENÍ DIDAKTICKÉ VYBAVENOSTI UČEBNIC

Princip měření: V struktuře učebnice rozlišujeme 36 komponentů (viz seznam níže). Každý z komponentů plní v učebnici určitou didaktickou funkci a k tomu používá specifickou formu vyjádření (verbální nebo obrazovou). Kteroukoli učebnici lze vyhodnotit na základě toho, které z komponentů jsou v ní zastoupeny. Speciálními koeficienty se měří různé parametry didaktické vybavenosti učebnice.

STRUKTURNÍ KOMPONENTY UČEBNICE

I. APARÁT PREZENTACE UČIVA

(A) verbální komponenty

1. výkladový text prostý
2. výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu učiva)
3. shrnutí učiva k celému ročníku
4. shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)
5. shrnutí učiva k předchozímu ročníku
6. doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky aj.)
7. poznámky a vysvětlivky
8. podtexty k vyobrazením
9. slovníčky pojmů, cizích slov aj. (s vysvětlením)

(B) obrazové komponenty

1. umělecká ilustrace
2. nauková ilustrace (schematické kresby, modely, aj.)
3. fotografie
4. mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy aj.
5. obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně jedné barvy odlišné od barvy běžného textu)

II. APARÁT ŘÍDÍCÍ UČENÍ

(C) verbální komponenty

1. předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)
2. návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)
3. stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem ročníku)

4. stimulační detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v průběhu lekcí, témat)
5. odlišení úrovní učiva (základní - rozšiřující, povinné - nepovinné apod.)
6. otázky a úkoly za témata, lekcemi
7. otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)
8. otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)
9. instrukce k úkolům komplexnější povahy (návod k pokusům, laboratorním pracím, pozorováním, aj.)
10. náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva (aplikace)
11. explicitní vyjádření cílů učení pro žáky
12. prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy a jiné způsoby hodnocení výsledků učení)
13. výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)
14. odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)

(D) obrazové komponenty

1. grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly, cvičení aj.)
2. užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu
3. užití zvláštního písma (tučné písmo, kurzíva aj.) pro určité části verbálního textu
4. využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.

III. APARÁT ORIENTAČNÍ

(E) verbální komponenty

1. obsah učebnice
2. členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.
3. marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.
4. rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)

VÝPOČET KOEFICIENTŮ

Kroky výpočtu:

1. V konkrétní učebnici se zjišťuje výskyt jednotlivých strukturálních komponentů (podle seznamu výše). Zjištěný výskyt se zaznamenává do standardních archů se základními údaji o učebnici (autor/autoři, místo a rok vydání, nakladatelství, počet stran aj.). Zaznamenává se pouze, zda určitý komponent je nebo není v učebnici využit, bez ohledu na četnost využití.
2. Na základě zjištěných dat se vypočítávají koeficienty, které charakterizují didaktickou vybavenost učebnice:

a) dílčí koeficienty:

- koeficient využití aparátu prezentace učiva (E I)
- koeficient využití aparátu řídicího učení (E II)
- koeficient využití aparátu orientačního (E III)
- koeficient využití verbálních komponentů (E v)
- koeficient využití obrazových komponentů (E o)

b) celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice (E)

3. Všechny uvedené koeficienty se vypočítávají jako procentuální podíl počtu skutečně využitých komponentů z počtu možných komponentů. Tedy např. využívá-li určitá učebnice pro aparát prezentace učiva 9 komponentů ze 14 možných, je koeficient využití aparátu prezentace učiva

$$E I = \frac{9}{14} \cdot 100 = 64,28 \%$$

Podobně vypočteme koeficient celkové didaktické vybavenosti učebnice jako podíl realizovaných komponentů z počtu všech možných komponentů (tj. 36).

Vyhodnocování výpočtu:

1. Všechny uvedené koeficienty nabývají hodnot v mezích 0 - 100 %. Při hodnocení platí: Čím více se v učebnici hodnota určitého koeficientu blíží horní (maximální) mezi, tím je její didaktická vybavenost (v příslušné složce struktury) vyšší.
2. Konečným krokem analýzy je interpretace hodnot koeficientů. Pomocí koeficientů lze přesně určit, jak konkrétní učebnice využívá, resp. nevyužívá možnosti z existujícího repertoáru strukturních komponentů. Na základě toho lze pak nedostatečnou didaktickou vybavenost učebnice korigovat.
3. Tímto způsobem lze provádět srovnávací hodnocení didaktické vybavenosti učebnic různých ročníků, předmětů, druhů škol, učebnic vydaných různými nakladatelstvími, učebnic různých zemí aj. Jako etalon srovnávání lze použít podrobné hodnoty koeficientů vypočtené pro dřívější učebnice české základní školy a některé učebnice středních škol (viz tabulky in Průcha, 1985 a, 1987, 1988, 1989 a).

Příloha B: Instrukce pro měření didaktické vybavenosti učebnic (3, s. 141 – 143).